



Oktatási
Minisztérium



COUNCIL OF EUROPE CONSEIL DE L'EUROPE

Nyelvoktatás-politikai arculat

MAGYARORSZÁG

Európa Tanács
Nyelvpolitikai Főosztály
Strasbourg

Oktatási Minisztérium
Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya
Budapest

2002–2003

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	5
1.1. A nyelvoktatás Magyarországon és a Nyelvoktatás-politikai arculat	5
1.2. Eljárások	5
1.3. A magyar kezdeményezések és az Európa Tanács politikájának áttekintése	6
1.3.1. <i>Az Európa Tanács politikái és elvei</i>	6
1.3.2. <i>„Világ – Nyelv”: Idegennyelvoktatás-fejlesztési kormányprogram</i>	8
1.4. A Nyelvoktatás-politikai arculat tartalma és felépítése	9
1.4.1. <i>Tartalom</i>	9
1.4.2. <i>Felépítés</i>	11
2. A nyelvoktatás jelenlegi helyzete	11
2.1. A magyarországi nyelvoktatás általános ismertetése és jellemzői	11
2.2. Az Európa Tanács politikáinak és ajánlásainak elemzéséből fakadó kérdések	14
2.2.1. <i>Tekintettel az Európa Tanács ajánlásaira (lásd R (98)6 ajánlás) a következő pontokat kell kiemelni</i>	14
2.2.2. <i>Tekintettel a parlamenti közgyűlés 1383 (1998) és 1539 (2001) sz. határozatára a következő pontokat kell kiemelni</i>	14
2.2.3. <i>Az Európa Tanács ajánlásainak figyelembevételével történő elemzés számos aktuális kérdéstről említést tesz</i>	15
2.3. Vitatémák a jelenlegi helyzettel kapcsolatban	15
2.3.1. <i>A többnyelvűség iránti érdeklődés mértéke</i>	16
2.3.2. <i>Többnyelvű és kisebbségi oktatás</i>	16
2.3.3. <i>A romák oktatása</i>	17
2.3.4. <i>Egyenlőség és demokratizálódás a nyelvtanulásban</i>	18
2.3.5. <i>A magyar nyelv tanítása</i>	19
2.4. Következtetés	20
3. Jövőbeli elképzelések és feladatok	21
3.1. A nyelvek és az oktatás a demokratikus állampolgárságra nevelés szolgálatában	21
3.2. Új kapcsolódási pontok: a nyelvoktatás „globális koncepciója”	22
3.3. Felkészülés a demográfiai, gazdasági és társadalmi változásokra	23
3.4. A többnyelvűség oktatásának fejlesztése	24
3.4.1. <i>Új fejlemények és a „Világ – Nyelv” kormányprogram</i>	24
3.4.2. <i>A magyarországi két tanítási nyelvű és kisebbségi oktatás tapasztalatainak felhasználása</i>	24
3.4.3. <i>A jelnyelvet használók</i>	25
3.4.4. <i>Tanterv</i>	26
3.4.5. <i>Intézményi és szervezési kérdések</i>	26
3.4.6. <i>Felsőoktatás</i>	27
3.5. A minőséggel kapcsolatos kérdések – a nyelvtanítás hatékonysága és hatásossága	28
3.5.1. <i>A mérés hatékonysága</i>	28
3.5.2. <i>A minőség megteremtése és ellenőrzése</i>	29
3.5.3. <i>A tanárok és a tanárképzés: többnyelvűség és minőség</i>	29

4. Következtetés	31
1. függelék	35
Az Európa Tanács nyelvoktatás-politikai állásfoglalását meghatározó dokumentumok	35
2. függelék	36
Az országjelentés szerzői	36
Az Európa Tanács szakértői csoportja	36
Összekötők	36

1. Bevezetés

1.1. A nyelvoktatás Magyarországon és a *Nyelvoktatás-politikai arculat*

Magyarország fogadta el elsőként az Európa Tanács (Nyelvpolitikai Főosztály, Strasbourg) felajánlását, hogy segítséget nyújt az országos nyelvoktatás-politika értékeléséhez. Ez az önértékelés lehetőséget nyújt a kritikus átgondoláshoz a kormány és a civil társadalom különböző partnereinek részvételével a nyelvoktatás-politikai kérdésekről szóló vita keretében zajló párbeszéd során. Ez a folyamat minden oktatásban szereplő nyelvet figyelembe vesz, tehát a magyart, a kisebbségek és a migránsok nyelveit, illetve az idegen nyelveket. Az Európa Tanács szakértői csoportja előmozdította ezt a folyamatot, és európai dimenziót adott a munkának, különösen az Európa Tanács nyelvoktatás-politikájára tekintettel. Ennek az önértékelési és elemzési folyamatnak az összefoglalása számos, Magyarországon aktuális fő politikai témában megtalálható, s az *arculat* végén is olvasható.

Ezt az *arculatot* közösen készítette a magyar Oktatási Minisztérium és az Európa Tanács szakértői csoportja, és számos véleményt, aktuális kezdeményezést és jövőbeli tervet tartalmaz. Mivel az *arculat* innovatív írásmódja ötvözi a belső és külső szemléletmódot, így hasznosabbnak bizonyult egy külső elemzésnél, és szélesebb körű belső leírásnál.

Az említett célon túl az *arculat* másodlagos célja, hogy más országoknak is bemutassa a magyar nyelvoktatást. Következésképpen lehet, hogy a magyar olvasók számára lesznek olyan ismerős részek a tanulmányban, amelyeket a szélesebb körű európai közönség számára szántak.

Az *arculat* elkészítésének szándéka, amelyet mind a jelenlegi, mind az előző kormány támogatott, tükrözi a nyelvoktatás jelentőségével kapcsolatos legmagasabb szintű konszenzust, és azt a vágyat, hogy az Európa Tanács politikájának és elveinek fényében végezzék el ezt az önértékelést. Ezzel összefüggésben Magyarország különösen nagy fontosságot tulajdonít a többnyelvűségnek és a többkultúrájúságnak, a tantervben szereplő nyelvek sokféleségének és a kisebbségek, valamint a migráns közösségek nyelvoktatásának. A nyelvoktatásra helyezett különösen nagy hangsúly megjelenik az Oktatási Minisztérium által elkészített idegen nyelvekről szóló nemzeti stratégiában is (*Világ – Nyelv*), amelyet az Európa Tanács szakértőinek látogatásaival egy időben dolgoztak ki, és amely részleteiben szerepel majd ennek a jelentésnek a megfelelő részeiben.

1.2. Eljárások

Ez az Európa Tanács szakértőinek segítségével, az Oktatási Minisztérium által elkészített *Nyelvoktatás-politikai arculat* a következő folyamat eredményeként készült el:

- 2002 júniusában az Európa Tanács Titkárságának két szakértője és egyik tagja két napra Budapestre látogatott, hogy megtegye az előkészületeket, és a magyar tisztviselőkkel és számos szakértővel előzetes megbeszéléseket folytasson.
- Az Oktatási Minisztérium elkészítette az *Országjelentést*, és ezt tanulmányozta a szakértői csoport. Ez a dokumentum külön háttéranyagként rendelkezésre áll (www.coe.int/lang).
- 2002 októberében a szakértői csoport az Európa Tanács titkárságának egyik tagja kíséretében egy hétre Magyarországra látogatott, hogy találkozzék a hatóságokkal, ellátogasson az intézményekbe, megbeszéléseket folytasson nyelvoktatási szakértőkkel és a civil társadalom képviselőivel, továbbá iskolai nyelvórákat látogasson meg. A szakértői csoport ezután elkészítette a *Szakértői beszámolót*.
- 2003 márciusában az Oktatási Minisztérium által meghívott tisztviselők és a civil társadalom képviselői kerekasztal-beszélgetést tartottak a *Szakértői beszámoló* megvitatása céljából.

- Az utolsó szakaszban készült el ez az *arculat* az Oktatási Minisztérium és az Európa Tanács szakértői csoportjának együttműködésével.

1.3. A magyar kezdeményezések és az Európa Tanács politikájának áttekintése

Az *országarculat* elkészítése során figyelembe vették egyrészt az új magyarországi kezdeményezéseket, különös tekintettel a *Világ – Nyelv elnevezésű idegennyelvoktatás-fejlesztési kormányprogramra*, másfelől az Európa Tanács politikáit tartalmazó dokumentumokat. Az *arculat* bemutatja az Európa Tanács elveit és a *Világ – Nyelv Programot*, amely alkalmazza ezeket az elveket az idegennyelv-tanulás terén.

1.3.1. Az Európa Tanács politikái és elvei

Nyelvi sokféleség: többnyelvűség és soknyelvűség

Az Európa Tanács nyelvoktatás-politikája az egyén többnyelvűségének alapvető fogalmán alapul. Ezt meg kell különböztetni a soknyelvűségtől:

- A „soknyelvűség” olyan kisebb vagy nagyobb földrajzi térségre vonatkozik, ahol több mint egy „nyelvváltozat” (egy társadalmi csoport által használt, hivatalosan elismert vagy nem elismert beszédmód) van jelen. Az ilyen területen élők tarthatják magukat egynyelvűnek (tehát csupán egy nyelvet – az anyanyelvüket – beszélőnek) vagy többnyelvűnek (két vagy több nyelvváltozatot beszélőnek). Ezekben a területeken fontos, hogy törvényekkel, rendeletekkel, jogokkal és kötelezettségekkel megszervezzék a nyelvek és nyelvváltozatok egymás mellett élését.
- A „többnyelvűség” az egyének által használt nyelvváltozat-repertoárra vonatkozik, és bizonyos értelemben az egynyelvűség ellentéte; ebbe a „repertoárba” beletartozik az „anyanyelvnek” vagy „első nyelvnek” nevezett nyelvváltozat és számos más nyelv, illetve nyelvváltozat is. Nagyon fontos a nem azonos nyelveket beszélő emberek tolerancián és kölcsönös tiszteleten alapuló együttélésének előmozdítása, még akkor is, ha beszélnek közös nyelveket. [lásd: *Útmutató az európai nyelvoktatás-politikák fejlesztéséhez*, vezetői változat, 1. tervezet (jav.)]

A többnyelvűséget a következőképpen, még pontosabban határozza meg a *Közös európai referenciakeret*:

(A többnyelvűség) „az egyén kommunikációban és interakcióban való azon nyelvhasználati képességére vonatkozik, amikor is az egyén társadalmi szereplőként több nyelv és több kultúra ismeretével rendelkezik. Ezt nem elkülönülő kompetenciák egymás fölé helyezésének vagy melérendelésének tekintjük, hanem a nyelvhasználó által aktiválható komplex, sőt összetett kompetenciának.” (Magyar kiadás 2002: 205.o.).

Ennek értelmében a többnyelvűség az egyén teljes nyelvi repertoárjára érvényes, és mivel a többnyelvű oktatással foglalkozik, ez a *Nyelvoktatás-politikai arculat* a Magyarországon tanított összes nyelv oktatására vonatkozik, beleértve a magyar nyelvű, illetve a regionális és kisebbségi nyelveken történő oktatást, továbbá az ún. „idegen” nyelveken folyó oktatást is.

A többnyelvűség szempontjából való megközelítés nem a *nyelveket*, hanem a *nyelveket beszélőket* helyezi a nyelvpolitikák középpontjába. Arra helyeződik a hangsúly, hogy értékeljék és fejlesszék az emberek azon képességét, hogy több nyelvet tanuljanak és használjanak, és hogy olyan megfelelő tanítással és többnyelvű oktatással növeljék ezt a képességet, amely hozzájárul a demokratikus társadalom alapjául szolgáló nyelvi tolerancia megteremtéséhez, amely nem más,

mint a más nyelvi repertoárok tiszteletben tartása és megértése. Ez az Európa Tanács álláspontja, és ezt az elvet követi nyelvpolitikai tevékenységei során.

A nyelvoktatás-politikák céljaul szolgáló többnyelvű oktatás

Európa mint földrajzi egység soknyelvűnek számít, de a legtöbb tagállama önmagában is az. Az Európa Tanács nemzetközi konszenzust alakított ki a nyelvoktatás-politikák kidolgozását ve-zérlő elvekkel kapcsolatban, amelyek a nyelvpolitikák alapvető céljaként az emberek többnyel-vűségét szorgalmazzák. Ez az álláspont számos, az 1. mellékletben felsorolt dokumentumban megfogalmazódik.

Ez a *Nyelvoktatás-politikai arculat* figyelembe veszi a Miniszteri Bizottságnak és az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének ajánlásaiban, illetve az Európa Tanács normatív eszközeiben rögzített álláspontot, amelyet az *Útmutató az európai nyelvoktatás-politikákhoz* részletesen be-mutat. Ebben a dokumentumban világossá válik, hogy a többnyelvűség a társadalmi befogadásról és a demokratikus állampolgári ismeretek oktatásáról szóló politikáknak is alapvető eleme.

Az 1999. május 7-i Nyilatkozat és program a demokratikus állampolgári ismeretek oktatásáról c. anyagban a Miniszteri Bizottság hangsúlyozza, hogy az európai nyelvi sokszínűség megőrzése nem az egyedüli cél, hiszen „egy szolidaritáson, közös értékrenden és sokszínű kulturális örökségen alapuló, szabadabb, toleránsabb és igazságosabb társadalom” (MB (99) 76) felépítése ugyanolyan fontos. Azáltal, hogy 1997-től a demokratikus állampolgári ismeretek oktatását prioritásként kezelik az Európa Tanácsban és tagállamaiban, az állam- és kormányfők központi helyet biztosí-tottak a nyelvek számára a demokratikus európai társadalomban. Nem szabad, hogy egy demokrá-ciában a megfelelő nyelvtudás hiánya megakadályozza a polgárok aktív részvételét a döntéshozásban és a társadalmi életben. Az európai politikában és közéletben való részvétel feltétele a többnyel-vűség, más szóval az a képesség, hogy hatékonyan és megfelelően tudjon valaki kommunikálni más európai polgárokkal.

A többnyelvűség fejlesztése nem egyszerűen csak funkcionális szükséglet, hanem a demokratikus magatartás alapvető eleme. A beszélők többnyelvű repertoárja sokféleségének elismerése nyelvi toleranciához vezet, és ezért a nyelvi különbségek tiszteletben tartását vonja maga után; idetartozik az egyének és csoportok nyelvi jogainak tiszteletben tartása az állammal, illetve a nyelvi többséggel való kapcsolataik során; a szólásszabadság tiszteletben tartása; a nyelvi kisebbségek tiszteletben tartása; a ritkán beszélt és tanított nemzeti nyelvek tiszteletben tartása; továbbá a régiók közti és a nemzetközi kommunikációban használt nyelvek sokféleségének tiszteletben tartása. A nyelv-oktatás-politikák szorosan összefüggnek a demokratikus értékrend oktatásával, mivel céljaik kiegészítik egymást: a nyelvoktatás, amely a nemzetközi kapcsolatok kialakításának legjobb lehetőségét nyújtja, olyan terep, ahol a demokratikus állampolgári ismeretek oktatásának interkul-turális dimenzióit be lehet építeni az oktatási rendszerekbe. (*Útmutató az európai nyelvoktatás-politikákhoz*, 2.3. teljes változat).

Bár az oktatási rendszerekben a többnyelvűség fejlesztése gyakran a nyelvoktatás elfogadott céljai közé tartozik, mégsem szabad elfelejteni, hogy az oktatási intézmények zömében csak most kezdődik ennek végrehajtása. A többnyelvűség fejlesztését szolgáló politikák végrehajtását több szempontból lehet vizsgálni, és nem feltétlenül „mindent vagy semmit” kérdésről van szó. Az intézkedések végrehajtása lehet könnyebb vagy nehezebb, például:

- tantervvel kapcsolatos miniszteri rendeletek;
- új szervezeti formák, amelyek gyakran külön pénzügyi intézkedéseket tesznek szükségessé;
- politikai döntések, amelyek széleskörű tárgyalásokat feltételeznek minden szinten.

Ezek az intézkedések prioritások, illetve az ezek megvalósítási szakaszainak meghatározását feltételezik. Az ilyen tervek, még akkor is, ha magával az elvvel kapcsolatban konszenzus alakulna ki, vitákat gerjesztenek a civil társadalomban és a politikai életben.

Mindenekelőtt figyelembe kell venni ezzel a nyelvoktatási szemlélettel kapcsolatban, hogy a nyelvtanulást nem szabad egyszerűen csak az egyén és a társadalom gazdasági eszközének tekinteni. A nyelvtanulás az oktatás egyik alapvető eleme, amely hozzájárul ahhoz, hogy az emberek felismerjék magukban a nyelvi identitást és a társadalmi szereplőt. Természetesen a nyelvi reper-toár fontos a gazdasági jólét időszakában, amikor az emberek és a társadalmak nemzetközi pia-cokon szerepelnek, de szintén fontos a nemzeti, regionális és nemzetközi szinteken zajló demok-ratikuss folyamatokban részt vevők számára is.

1.3.2. „Világ – Nyelv”: Idegennyelvoktatás-fejlesztési kormányprogram

Az Oktatási Minisztérium élő nyelvek oktatására vonatkozó politikájáról szóló új, átfogó kor-mányprogramja több évtizedes hiányt pótol, és így hatékonyan hozzájárulhat ahhoz, hogy Magyar-országon az élő nyelvek oktatása egységes és eredményes rendszerré váljék. A kormányprogram kidolgozása a jelenlegi helyzet felmérésével és a jövőkép felvázolásával kezdődött. A célkitűzé-seket több lépésben lehet majd elérni, amelyekből négy az alábbiakban látható:

- a) Pályázati programok kidolgozása
- b) A közoktatási törvény módosítása egy intenzív nyelvoktatási időszakra a 9. évfolyamon való bevezetése érdekében
- c) Jogszabály-módosítások adókedvezmények biztosítása érdekében
- d) Új nyelvi érettségi bevezetése 2005-ben

a

A 25 projektet tartalmazó 10 program megvalósítása 2003-ban kezdődött meg a nyelvoktatás közoktatási, felsőoktatási és felnőttoktatási területeken való fejlesztése érdekében. A programok megvalósításában 2003 a kipróbálás éve, az itt szerzett tapasztalatok alapján történik majd a programok finomítása és az esetleges hiányosságok felismerése. Továbbá ezek alapján történik majd meg a programok kiszélesítése 2004-től, amiktől a nyelvtanulás megjelenik a Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjai között is.

A programok a következő általános célokat valósítják meg:

- Többségük a közoktatást célozza meg, mivel az idegen nyelvi alapképzésnek itt kell megvalósulnia.
- Feltételrendszerükkel hatékonyan hozzájárulnak az esélyteremtéshez.
- A mennyiségi szempontokon túl (óraszámok, csoportbontás) a minőségre összpontosítanak, és a fejlődést innovatív módon közelítik meg.
- A fejlődést nem csupán kötelező változtatásokkal kívánják előmozdítani, inkább lehetősé-geket teremtenek.
- A nyelvtanulási környezetet egységben kívánják kialakítani: a tanórán belül, a tanórán kívül és az iskolán túl egyaránt fejlesztésre törekszenek.
- A tanköteles korúak mellett a felnőtt lakosság egészének nyújtanak esélyt, elősegítve az élethosszig tartó tanulás beépülését a magyar oktatási gyakorlatba.
- Elősegítik az informatika és a nyelvoktatás intézményes együttműködését, hozzájárulnak a Sulinet Expressz keretében zajló fejlesztések hatékonyabb kihasználásához.

b

A közoktatási törvény 2003. évi módosítása egy 13. évfolyamot tesz lehetővé a gimnáziumokban és szakközépiskolákban, feltéve, hogy a 9. évfolyamon legalább a kötelező tanórai foglalkozások negyven százalékának megfelelő időkeretben idegen nyelvekből intenzív felkészítés folyik. Ezen túl a középiskola a 10-13. évfolyamain emelt szintű oktatás keretében felkészíti a tanulót az adott nyelvből az emelt szintű érettségi vizsga letételére. A módosítás 2004. szeptember 1-jén lép hatályba. Az idegen nyelvi tartalomhoz részletes tanterveket készít az Oktatási Minisztérium.

c

2003. január 1-jétől adókedvezményt vehet igénybe minden olyan felnőtt állampolgár, aki akkreditált nyelvi képzésben vesz részt. Ez azt jelenti, hogy a magánszemélyek összevont adóalapjuk adóját csökkenthetik a képzési díj 30 százalékával, maximum 60 ezer forinttal.

d

Az új közoktatási törvény 2005-ben új érettségi vizsgát vezet be idegen nyelvekből, és így ez a vizsga lesz a felsőoktatási intézménybe való felvétel egyetlen kritériuma. Az érettségit két szinten lehet majd letenni minden iskolai tárgyból: közép- és emelt szinten. Az előírt középszintű tudás megfelel az A2/B1-nek, az emelt szintű pedig a B2-nek a Közös európai referenciakeret meghatározása szerint. Az idegen nyelvi vizsga kommunikatív kompetenciát mér a négy alapkészség (olvasott szöveg értése, hallott szöveg értése, íráskészség és beszéd-készség) és a nyelvhasználat terén életszerű feladatokkal és hiteles szövegtípusokkal. Az új vizsga bevezetése lehetővé teszi majd a tanulók számára, hogy ettől kezdve a közoktatásban ingyenesen megszerezhessenek egy nyelvtudást megbízhatóan igazoló bizonyítványt.

1.4. A Nyelvoktatás-politikai arculat tartalma és felépítése

1.4.1. Tartalom

Az *arculat* az oktatási rendszer különböző elemeivel összefüggésben mutatja be a nyelvoktatás-politikát:

- Általános nyelvpolitikai kérdések
- Alapfokú, középfokú és felsőfokú oktatás
- Felnőttoktatás
- Tantervi előírások és az értékelési rendszerek
- Tanárképzés

Ezeket az alábbiakban röviden bemutatott öt szempontból vizsgálja:

I. Demokratikus állampolgárságra nevelés

Egy nyelv elsajátítása nem egyszerűen új kommunikációs kódok megtanulását jelenti. Megteremti annak lehetőségét, hogy más, idegennek nevezett, tehát a miénktől eltérő társadalmakkal és kultúrákkal találkozzunk. Idetartozik a sokféleség oktatása, amely a demokratikus életmód egyik alap-

köve. A demokratikus állampolgárságra nevelés ezért csak a nyelvi toleranciával összefüggésben történhet, például az interkulturális oktatás segítségével.

II. Átjárhatóság

Amennyiben egy oktatási rendszer célja a többnyelvűség fejlesztése, akkor ennek előfeltétele a következő átjárhatósági és konvergencia intézkedések meghozatala:

- Politikai intézkedések: a nyelvoktatás-politikák döntéshozatali folyamatainak struktúrája tekintetében az országos nyelvi szükségletek középtávon való meghatározása, és az ezekkel a prioritásokkal kapcsolatos szervezeti döntések
- Szervezeti intézkedések: a tevékenységek és erőforrások jobb koordinálását elősegítő eljárások központi, regionális és helyi közigazgatási szinten

III. Felkészülés a demográfiai, gazdasági és társadalmi változásokra

Egy ország nyelvtudásának fejlesztéséhez ki kell dolgozni a középtávú perspektívákat. Magyarország számára ide tartozik az Európai Unióhoz való csatlakozás, amely előidézhethet demográfiai változásokat, és mivel Magyarország a schengeni térség határán fekszik, külföldiek áramolhatnak az országba.

IV. Az egyén többnyelvűsége

A többnyelvűség oktatása önmagában is fontos cél, amelynek előfeltétele a tanulók, a különböző tárgyakat tanító tanárok és minden oktatásban részt vevő figyelmének felhívása arra a tényre, hogy egy nyelvet a nyelvi és kulturális kommunikációs módok koherens egészeként kell kezelni, hiszen a nyelvtanulás az egyéni fejlődés részét képezi, és nem csupán kommunikációs kompetenciák elsajátítását jelenti.

A tanított nyelvek sokfélesége

A nyelvoktatás diverzifikációja, tehát az iskolákban és a felnőtt élet során választható nyelvek egyre nagyobb sokfélesége *A nyelvtanulás, nyelvtanítás, nyelvi értékelés közös európai referenciakeretében* meghatározott kompetenciák és szintek tipológiáján alapulhat. Ezek a nyelvek a következők: a hivatalos vagy első nyelv(ek); a migráns és bevándorló közösségek nyelve; regionális vagy kisebbségi nyelvek; európai nyelvek (az elterjedtek és kevésbé elterjedtek) és egyéb, nem európai nyelvek.

V. A minőségre vonatkozó kérdések – a tanítás hatékonysága és hatásossága

A minőség megteremtése és ellenőrzése az oktatás eredményeire vonatkozik: a megszerzett tudás a tanulásra fordított idővel és a szükséges befektetésekkel áll összefüggésben. Az oktatás minősége érdekében meg kell határozni a pontos oktatási célokat, és meg kell hozni az objektív értékeléshez szükséges intézkedéseket.

1.4.2. Felépítés

A Magyarországról szóló *Nyelvoktatás-politikai arculat*-ot a magyar, illetve az Európa Tanács szakértői csoportjában lévő érintettek között lezajlott megbeszélések után dolgoztuk ki az egész folyamat során készült szövegek alapján.

A következőket tartalmazza:

- Azon magyarországi nyelvoktatás-politikák általános leírása, amelyek különösen hasznosak lehetnek a nem magyar olvasók számára, és olyan konkrét témák, amelyek kapcsolódnak az Európa Tanács dokumentumaihoz és politikáihoz
- Olyan, a nyelvoktatás-politika egyes aspektusaival kapcsolatos megfigyelések, amelyek a jelenlegi helyzetre vonatkoznak, vagy a jövőbeli, illetve jelenleg zajló változásokra utalnak;
- Jelenlegi lehetőségek és tendenciák megvitatása
- A főbb témákat összefoglaló konklúzió, amely vezetői összefoglalóként is szolgál

2. A nyelvoktatás jelenlegi helyzete

Az *arculat* az idegennyelv-oktatás fejlesztését a fentiekben ismertetett szélesebb körű nyelvoktatás-politikai megközelítéssel vizsgálja. A következő szakaszban, a magyarországi nyelvoktatás jelenlegi helyzetének ismertetése során figyelembe vettük az Európa Tanács által támogatott általános nyelvoktatási célokat, amelyek alapvető fontosságúak Magyarország nyelvoktatása szempontjából.

2.1. A magyarországi nyelvoktatás általános ismertetése és jellemzői

A magyarországi soknyelvűség, a nyelvek széles skálájának jelenléte az ország területén és a jelentős számú, országon kívüli idegen nyelv oktatásának elősegítésére irányuló jelenlegi politika kitűnő alapot biztosít az emberek többnyelvűségének fejlesztéséhez. Magyarországon rendkívül fontosnak tartják a nyelvoktatást. Ezenkívül a szocialista rendszer felszámolásával Magyarország az Európa Tanácshoz való csatlakozását követően egyértelmű politikai kötelezettségeket vállalt a 13 hivatalosan elismert nemzeti kisebbség nyelvének védelmével kapcsolatban mind általánosan példamutatónak tekintett alkotmányos intézkedésekkel, mind a *Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keret-egyezmény* és a *Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartája* aláírásával és ratifikálásával.

A bevezetésben rámutattunk: az a tény, hogy Magyarország úgy döntött, hogy az Európa Tanács segítségével elkészíti a *Nyelvoktatás-politikai arculat*-ot, tükrözi a jelenlegi kormány és a szakmai szervezetek élénk érdeklődését a fejlődés és a változás iránt. A nyelvtanulás jelentőségének felismerését egyértelműen jelzi, hogy a *Világ – Nyelv program*-mal az idegennyelv-oktatás fejlesztési stratégiájában egy új szakasz kezdődött meg.

A következő pontok tükrözik a magyarországi nyelvoktatás-politika iránti, általánosan élénk érdeklődés mértékét:

- Az Oktatási Minisztérium a 2003. június 23-án módosított közoktatási törvénynek megfelelő új kezdeményezése egy további év bevezetéséről szól (9. év), amelynek során két idegen nyelvet lehet intenzíven tanulni középiskolai szinten. Ez a kezdeményezés több középiskolai diáknak nyújt (*intenzív*) nyelvtanulási lehetőséget, mint eddig a történelem során valaha.
- 2000 márciusában az Európa Tanács lisszaboni ülészakán kitűzték az Európai Unió stratégiai célját, miszerint 2010-re a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudás alapú gazdaságává válik. 2002 februárjában az Oktatási Tanács és a Bizottság közösen elfogadta az európai oktatási célok és képzési rendszerek nyomon követéséről szóló részletes munka-

programot, amely a nyelvtudást egyértelműen az „alapképességek” vagy a „fő kompetenciák” közé sorolja. A 3.3. célkitűzés külön a „nyelvtanulás fejlesztésére” vonatkozik.

- Egy nyelvekkel foglalkozó szakértőkből álló munkacsoportot hoztak létre 2002 júliusában. Mióta a harmadik ülés (2002. november 21–22.) alkalmával lehetővé tették a tagjelölt országok számára, hogy tagokká váljanak a munkacsoportban, Magyarország tevékenyen részt tud venni a munkában. Magyarország aktív szerepet vállal a munkacsoport nyelvekkel kapcsolatos tevékenységeiben a célkitűzések keretében, különös tekintettel az idegen nyelvi mutatók kiszámítására, a jó gyakorlatokra és a nyelvtanulásról, illetve a nyelvi sokféleségről szóló cselekvési terv kidolgozására. Egy munkacsoport jött létre az Oktatási Minisztériumban, amely a korai nyelvoktatásban, a közoktatásban, a felsőoktatásban és a szakképzésben folyó nyelvtanítás szakértőiből áll. E munkacsoport feladata a magyar hozzájárulások előkészítése és a magyar álláspont megvitatása, illetve megfogalmazása.
- A magyar nyelvoktatás-politikának lényeges eleme egyrészt az az elv, hogy már fiatal korban el kell kezdeni az idegen nyelvek oktatását, másrészt az iskolákban választható nyelvek sokféleségének fontossága. Bár szemléletbeli változásra van még szükség, és ösztönző intézkedéseket kell hozni, hogy a diákok kihasználják az iskolák által felkínált nyelvi sokféleséget, sem politikai, sem társadalmi szinten nem kérdőjelezzik meg a nyelvtanulás fontosságát, legalábbis idegennyelv-tanulás formájában.
- A magyar kormány megemelte a tanári fizetéseket, amelyek most már meghaladják a magyar átlagfizetést. Ez az intézkedés biztosíthatja, hogy a nyelvtanárok (az informatikatanárokkal együtt) ne hagyják el az oktatási rendszert, és ne a magánoktatási piacon nyújtsanak szolgáltatásokat. Továbbá ez arra ösztönzi majd a tanárképzős hallgatókat, hogy ne adják fel a tanári pályát egy magánszektorbeli állásért.
- A személyi jövedelemadóról szóló törvény módosítása lehetővé teszi minden felnőtt állampolgárnak, aki akkreditált nyelvtanfolyamra iratkozott be, hogy adókedvezményt igényeljen, és a képzési díj 30 százalékaival csökkentheti összevont adóalapja adóját.
- 2003. szeptember 26-án, a Nyelvek Európai Napján a kormány a 2003/2004-es tanévet a „Nyelvtanulás Évének” nyilvánította.
- Kiadták a *Közös európai referenciakeret* magyar fordítását, és szakmai továbbképzési tanfolyamot szerveztek annak érdekében, hogy az *Európai nyelvtanulási napló* szemléletét és pedagógiai filozófiáját elsajátíthassák a résztvevők. A magyar nyelvoktatás-politika célja, hogy lehetővé tegye a nyelvtanárok számára az európai értékelési rendszer szerinti munkát.
- Kétféle szakképzési rendszer működik Magyarországon. A két- vagy hároméves képzést nyújtó szakiskolák végén csak akkor szerezhető szakképesítési bizonyítvány, ha legalább egy idegen nyelvet kötelező tantárgyként tanultak a diákok. A négyéves szakközépiskolák végén szakképesítés és érettségi szerezhető. Ezekben az iskolákban a szakképzést ötvözik az elméleti oktatással, és legalább egy idegen nyelvet kell tanulni, de gyakran két nyelv is tanulható, amennyiben a diákok szakterülete ezt megköveteli. Az ezekben az intézményekben folyó nyelvoktatás figyelembe veszi az európai munkaerőpiac sajátos követelményeit, beleértve a munkaerő szabad mozgásának szakmafüggő vagy szakmától független nyelvi kritériumait, a nemzetközi szakmai együttműködésen alapuló projektek nyelvi sajátosságait, illetve kommunikációs technikáit.
- Az oktatáspolitikai és a munkaerő-politika közös követelmény- és finanszírozási rendszert dolgoz ki, amely lehetővé teszi a felnőttoktatásba bekapcsolódó személyek számára az ingyenes vagy kedvezményes árú nyelvi képzésben való részvételt, és ezzel egy magasabb kvalifikált munkaerő kibocsátásához is hozzájárul.
- A felnőttképzés keretében megvalósuló nyelvi képzés – az általános nyelven kívül – kötelező jelleggel az igények szerinti szakmai nyelvek és szakmai nyelvi készségek oktatását is biztosítja. Továbbá hozzájárul ahhoz, hogy a végzős hallgatók képesek legyenek önkép-

zésre vagy átképzésre.

- A felnőttoktatási piac nyelvi, szaknyelvi, interkulturális stb. képzéseinek kínálatát – hasonlóan a tanártovábbképzés kínálatához – egy akkreditációs folyamat végén, központi dokumentumban teszik közzé, és az érdeklődők ebből a szakmai kritériumoknak és az adott piaci követelményeknek megfelelő kínálatból válogathatnak, támogatásokat pedig pályázat útján szerezhettek. Az akkreditáció lehetőséget biztosít arra, hogy a képzések elvégzésekor a résztvevők – az állami nyelvvizsgától eltérő – hivatalos, államilag elismert nyelvi vagy tudásmérő vizsgát tegyenek.

A többnyelvű oktatást tartalmazó nyelvtanítás szemléletének elfogadása mind jelenleg, mind a jövőben komoly lehetőségeket biztosíthat. Ugyanakkor az egyének és az intézmények különböző és összetett módokon értelmezik a nyelvi sokféleséget. Ezeket a következőképpen lehet összefoglalni:

- Élénk az érdeklődés az idegen nyelvek és a kisebbségi nyelvek iránt: a televízió sugároz kisebbségeknek szóló műsorokat (és készül számukra magyar nyelvű magazin is), és néhány kisebbségnek van saját hetilapja. Nem szabad elfelejtenünk azonban, hogy a politika és közélet nyelve szinte teljesen a magyar, és a magyar nemzet nyelvi identitástudata nagyon erős, hiszen maga a nyelv a magyar közösség összetartozásának és fennmaradásának alapvető eleme 1526 óta, amikor a magyar seregeket legyőzte a török hadsereg, és megkezdődött az ország 150 éves török megszállása.
- A nyelvi témák ritkán jelennek meg a médiában, hacsak nem történik egy jelentősebb esemény. Ez vagy annak jele lehet, hogy a problémákat megoldották, vagy a közvélemény, illetve a politikai szféra nem nagyon érdeklődik a nyelvpolitika iránt, ami egyébként a többi országra is jellemző jelenség.
- A magyar nyelv iránti nemzeti elkötelezettség szolgálhatna a többnyelvűség fejlesztésének alapjául, és a nyelvoktatás-politikai lehetőségek részét képezhetik a demokratikus állampolgárságra nevelésnek és a társadalmi integrációról szóló politikáknak. Ez azt jelenti, hogy az oktatási rendszer megismertetné az Európához tartozás gondolatát, és megerősítené a nemzeti és regionális identitást.
- A szomszédos országok magyar származású állampolgáiról szóló, 2001. június 19-i törvény rendkívül sok vitához vezetett, mivel olyan (közlekedési, egészségügyi, foglalkoztatási és nyelvtanítási) intézkedéseket tartalmazott, amelyek más államok állampolgáira vonatkoztak. Ezt a 2002-ben hatályba lépett törvényt felülvizsgálták. A törvényt a parlament módosította 2003. június 23-án az Európa Tanács és az Európai Unió elveinek megfelelően.
- Számos vita szól a nemzeti kisebbségek nyelveinek szerepéről és arról, hogy ez hogyan kapcsolódik a magyar államon kívül élő, magyarul beszélő közösségek nyelvi jogaihoz. Következésképpen úgy tűnik, hogy a kisebbségi nyelveknek tulajdonított fontosság nem a célokon – e nyelvek átadásának stratégiáján – múlik, hanem az egyes csoportok sajátosságainak jogi elismerésén. Az a tény, hogy a középfokú oktatási intézményekben sok diák már nem választja ezeket a nyelveket, bizonyítja e nyelvek korlátozott jelentőségét annak ellenére, hogy bizonyos formákban jelen vannak a szakképzésben.

Bár ezek az elvek leginkább a XX. századból örökölt nyelvi helyzet kezelésére és a nemzeti kisebbségek jogaira koncentrálnak, az új politikai és gazdasági tényezők egy olyan átfogóbb politikát kívánnának, amely explicit módon tartalmazza a többnyelvűség fejlesztését a többségi vagy kisebbségi nyelvi és kulturális csoportok körében is. A kisebbségi nyelvpolitika alapelve ösztönözheti a nyelvoktatás-politikák „globális koncepciójának” kialakítását.

2.2. Az Európa Tanács politikáinak és ajánlásainak elemzéséből fakadó kérdések

Az Európa Tanács szempontjából (lásd az 1. függelékben található dokumentumokat) Magyarország jelenlegi helyzetét a következőképpen lehet összefoglalni.

2.2.1. *Tekintettel az Európa Tanács ajánlásaira (lásd R (98)6 ajánlás) a következő pontokat kell kiemelni:*

- A magyarországi nyelvpolitika és a tantervi előírások lehetővé teszik a többnyelvűség fejlesztését előmozdító általános elvek teljes mértékű végrehajtását.
- A helyzet nem ilyen egyértelmű a korai idegennyelv-oktatás tekintetében: bár az első idegennyelv-tanulás 11 éves kor – negyedik osztály – előtt kezdődik meg, a rendelkezések megengedik, de nem teszik kötelezővé a korábbi kezdést. A korai kezdés a fenntartó szervezet nézetein és pénzügyi helyzetén múlik.
- Bár van kimondottan élő idegen nyelvi tanítóképzés, a pedagóguspályán elhelyezkedők száma még mindig korlátozott. A kisgyermekkorai nyelvi neveléshez azonban nyelvileg és módszertanilag jól felkészült pedagógusok kellenek.
- A felső tagozatos és középfokú oktatásban nem minden szempontból felel meg a mai helyzet az ajánlásokban foglaltaknak. A kommunikatív pedagógia egyre jobban tér hódít, így a tanulók kommunikatív kompetenciája javulóban van.
- A törvényi előírások lehetővé teszik két idegen nyelv tanulását, de a *Nemzeti alaptanterv* csak egyet ír elő. Ezért a fenntartó csak egy idegen nyelv tanulására köteles lehetőséget biztosítani. Feszültség van tehát a tanuló jogai és a fenntartó kötelezettségei között, de jelenleg folyik a *Nemzeti alaptanterv* felülvizsgálata, és ezt a problémát orvosolni fogják.
- A magyarországi iskolákban tanulható nyelvek köre meglehetősen tág, az iskolák többségében azonban csak angol vagy német tanulható, esetleg francia-, olasz- vagy spanyoltanár is akad egy-két nagyobb intézményben. Mindez abból adódik, hogy kevés a ritkábban tanult és tanított nyelvek tanárainak száma, valamint a szülők és a tanulók érdeklődése jellemzően csak a két domináns nyelvre korlátozódik.
- A részkompetenciák kialakítására való törekvéshez szükséges pedagógiai attitűd még nem alakult ki a magyarországi nyelvtanároknál.
- Kedvező tendencia, hogy egyre több középiskola vezetői, tanárai és diákjai vesznek részt európai oktatási-nevelési projekteknél, és ezzel fejlődik inter- és plurikulturális kompetenciájuk. E projektek során módjuk van a nyelv valós életben játszott szerepét és fontosságát felismerni, és olyan kommunikációs formákat kipróbálni, amelyek később önálló tanulásukat segítik. A kommunikációs és informatikai projekteknél való alkalmazás megnyitja az önálló tanulás perspektíváit, és az élethosszig tartó tanulás távlatait vetíti előre.
- A szakmaorientált nyelvtanítást és felnőttoktatást folytató pedagógusok és iskolák több nemzetközi projektnek köszönhetően metodikával, szakmai kapcsolatrendszerrel és együttműködési projekt-tapasztalattal rendelkeznek.

2.2.2. *Tekintettel a parlamenti közgyűlés 1383 (1998) és 1539 (2001) sz. határozatára a következő pontokat kell kiemelni:*

- E határozatok a nyelvi sokféleségről szólnak, és jogi, illetve tartalmi szabályozók szerint Magyarország nyitott a soknyelvűség és sokkultúrúság iránt. Sajnos az intézkedéseket addig nem lehet teljesen végrehajtani, amíg a fent említett általános szemlélet meg nem

változik. Bár kilenc nyelvből áll rendelkezésre kerettanterv, a lakosság még nem érdeklődik kellő mértékben a nyelvi sokféleség iránt.

- A magyar projektbizottság értékelte a 2001-es *Nyelvek Európai Évének* tapasztalatait, és csatlakozik a Parlamenti Közgyűlés 1539 (2001) sz. határozatához azzal, hogy minden évben megrendezi a *Nyelvek Európai Napját*.

2.2.3. Az Európa Tanács ajánlásainak figyelembevételével történő elemzés számos aktuális kérdéstről említést tesz:

- A regionális nyelvi és nyelvtanulási tervezést a testvérvárosi, testvérvárosi kapcsolatoknak és kulturális cseréknek régi hagyományára kellene építeni.
- Lehetséges lenne határ menti kölcsönös nyelvtanulási projektek elindítása, és a Szlovák Köztársaság Oktatási Minisztériuma jóváhagyta, hogy a magyar tannyelvű iskolák (a Szlovák Köztársaságban) az Európai nyelvtanulási napló magyar nyelvű változatát vagy változatait használják.
- A távoktatással történő nyelvtanulásnak még nincs meg a módszertani kultúrája.
- Intézménytársulásokat lehetne létrehozni annak érdekében, hogy a ritkábban tanított nyelvek körét is fel lehessen ajánlani egy-egy intézményben.
- Bár a két tanítási nyelvű iskolák száma növekszik, még mindig csak a kitűnő iskolai eredményt elérő diákokat veszik fel. Ezért kísérletképpen hasonló programokat lehetne beindítani a közepes tanulmányi eredménnyel rendelkező diákok számára is. Így lehetne biztosítani az egyenlő nyelvtanulási lehetőségeket, beleértve a két tanítási nyelvű iskolákba való felvételt is a diákok társadalmi és gazdasági helyzetére, illetve tanulmányi eredményére való tekintet nélkül.
- A bővülő intézményközi kapcsolatok, illetve az egyre gyakoribb diák- és tanárcsere-programok a nyelvtanulás fejlesztésének alapjául szolgálhatnak.
- A külföldi vendégtanárok száma csökkent az utóbbi években, és továbbra is csak a célnyelvi országokból érkező nyelvtanárookra vagy két tanítási nyelvű programban dolgozó szaktanárookra korlátozódik. Ösztönözni kellene a vendégtanárok alkalmazását és a tanárcsereket.
- Az audiovizuális médiumok alkalmazásának a nyelvtanulás-nyelvtanítás segítésére jó hagyományai vannak a magyarországi nyelvoktatásban. Ezen ismeretek segítségével jó audiovizuális tanítási segédanyagokat lehetne kidolgozni a nemzeti és etnikai kisebbségek nyelveinek oktatásához.
- A nyelvtanulás-nyelvtanítás kultúra-specifikus arculata, az interkulturális és plurikulturális kompetencia szerepe mostanában kezd tudatosulni a nyelvpedagógusok zömének fejében, és így lehetővé vált az ezekkel kapcsolatos szakmai ismeretek további bővítése.
- A nyelvi és kulturális többség gyermekei számára lehetővé tehetnék a kisebbségi nyelvek tanulását.

2.3. Vitatémák a jelenlegi helyzettel kapcsolatban

Az Európa Tanács ajánlásainak és politikáinak alkalmazásán és a magyar tisztségviselők, illetve a szakértők közötti eszmecseréken kívül az Európa Tanács szakértői kiemelték a jelenlegi nyelvoktatás-politika azon vonatkozásait, amelyeket a jövő szempontjából különösen fontosnak tartanak.

2.3.1. A többnyelvűség iránti érdeklődés mértéke

A magyarul beszélők számára létrehozott két tanítási nyelvű iskolák hagyománya, valamint az iskolákban tanulható idegen nyelvek széles választékának lehetősége azt mutatja, hogy megvan az érdeklődés és a tisztelet az idegen nyelv oktatásában kifejeződő többnyelvűség iránt. A civil társadalom képviselői és a munkáltatók szerint határozottan létezik a nyelvoktatás gazdasági jelentőségének felismerése, jóllehet ez megint csak az idegen nyelvekre, és különösen a nyugat-európai nyelvekre vonatkozik.

A kisebbségek számára kidolgozott programok a más nyelvek és kultúrák tiszteletét más szempontból világítják meg, amely inkább a többnyelvűség iránti toleranciát mutatja, nem pedig a többnyelvűségekre való öncélú törekvést. Ugyanakkor a többnyelvűség iránt mutatott határozott érdeklődés még nem jelent meg a gyakorlatban. A kisebbségek többnyelvűségének lehetőségét gyakran korlátozza, hogy a középfokú oktatásba való belépéskor már a nagyobb, magyar tannyelvű iskolákat választják. Az általános iskolai szocializáció után ez nem feltétlenül árt a kisebbségi identitásnak, de így könnyen elvesz a szomszédos országok nyelveiben való nyelvi kompetencia megszerzésének lehetősége. A német kisebbségi iskolák kivételt képeznek e tekintetben, hiszen a német nyelvnek gazdasági értéket tulajdonítanak, és ezt támasztja alá azon magyar anyanyelvű szülők esete, akik ilyen iskolákba íratják be gyermekeiket egy „hasznos” nyelv megtanulása céljából.

A jelenlegi társadalmi attitűdök olyan helyzetet teremtenek, amely egyre inkább az emberek nyelvi repertoárjának szűküléséhez és az általuk beszélt nyelvváltozatok számának csökkenéséhez vezet. A magyar közvélemény – más európai államokéhoz hasonlóan – azt az új nyelvi ideológiát támogatja, amely szerint az angol a munka, az általános jólét, a modernitás és az újra megtalált szabadság nyelve. Az angol tölti be az egyre kevésbé jelentős orosz nyelv által hagyott űrt.

Ezzel összhangban a jó minőségű két tanítási nyelvű programok leginkább a nyugat-európai nyelvekre koncentrálnak, különös tekintettel az angolra. Ez szintén alátámasztja, hogy a többnyelvűséget elsősorban hasznossági és gazdasági szempontból ítélik meg.

Következésképpen az idegen nyelv oktatásának fő célja nem az 1. fejezetben meghatározott többnyelvű oktatás megvalósítása, hanem a humán tőke fejlesztése a kívánatos gazdasági fejlődés érdekében. Ez azonban csupán az egyik fontos célja a nyelvoktatásnak, amelyet a demokratikus állampolgárságra nevelés, illetve a többnyelvűségben rejlő értékek oktatásával együtt kell fejleszteni.

2.3.2. Többnyelvű és kisebbségi oktatás

A két tanítási nyelvű oktatás – bizonyos tárgyak magyaron kívüli nyelveken történő oktatása – már bevett gyakorlat. Két, különböző célt szolgáló formában jelenik meg:

- A magyart első vagy fő nyelvként beszélő diákok egy másik nyelven keresztül történő oktatása a nyelvtanulás érdekében
- A magyar nyelvet gyakran nem első nyelvként beszélő, javarészt elismert nemzeti kisebbségekből származó diákok oktatása az adott közösség identitásának és nyelvének megőrzése érdekében

Mindkét oktatási forma sikeres, de nem sok kapcsolat van a kettő között néhány elszigetelt eset kivételével, amikor magyar anyanyelvű szülők az iskola nyelvének megtanulása érdekében küldik gyermekeiket kisebbségi két tannyelvű iskolába, nem pedig a kisebbségi identitás elsajátítása céljából.

Bár a fenti két formában megjelenő két tannyelvű oktatás költsége kétségtől jelentősen magasabb, mint más nyelvoktatási formáké, ennek ellenére nem kérdőjelezi meg a két tannyelvű oktatás létjogosultságát. A két tannyelvű oktatás magyar anyanyelvűek által való választása olyan hagyomány, amely más közép-kelet-európai országokban is fellelhető, pl. a Cseh Köztársaságban és

Bulgáriában. Más országok is példát vehetnének ezen iskolák jó minőségéről. Ezekre a programokra felvételizni kell, és egy kitűnő nyelvi ismeretekkel rendelkező elit oktatását biztosítják. Ezzel tükrözik az oktatás társadalmi felemelkedésben játszott szerepét. Az átlagos nyelvtanulási eredményekkel rendelkezők számára kidolgozott hasonló programok létrehozásának fent említett lehetőségét fontolóra kell venni.

Számos etnikai kisebbség két tannyelvű oktatása jól működik, és létjogosultságát nem kérdőjelezi meg. Kétségtől hasonló funkciókat töltenek be ezek az iskolák, mint más országok kisebbségi iskolái, hiszen mindegyik kulcsfontosságú a kisebbség és a kisebbségi identitás fennmaradása szempontjából, amelyet nem csak a gyermekek kisebbségi nyelvre – olvasásra és számtanra az adott nyelven, a nyelv irodalmára, a kultúrára és a hagyományokra – való megtanítása szolgál. Lehet, hogy ezek az iskolák azért tudtak jó eredményeket felmutatni az idegen nyelvek oktatásának terén, mert egy magyaron kívüli nyelv megtanulása megkönnyíti a tanulók számára egy magyartól szintén nagyon különböző, másik európai nyelv elsajátítását. A tanárok diákjaik nyelvi tudatosságáról (képeség a nyelvi játékokra) számoltak be, amely a többnyelvűség biztos alapjául szolgál.

A fentiekből kitűnik, hogy a két tannyelvű oktatás két formája egymástól élesen elkülönül. Ezt tükrözi, hogy minisztériumi szinten is két külön csoportra oszlanak a feladatok. Ennek sajnos az a következménye, hogy nem lehetséges a kölcsönös segítségnyújtás a pedagógiai fejlesztés és az értékelés terén.

E kéttípusú két tannyelvű oktatási formával kapcsolatos általános vita keretében értékelést lehetne készíteni az iskolák hatékonyságáról és céljairól aszerint, hogy mennyire járulnak hozzá a szomszédos országokban, illetve a globális szinten változó nyelvi, kulturális és politikai környezet által meghatározott átfogó magyar nyelvoktatási koncepció létrehozásához.

2.3.3. *A romák oktatása*

A romák társadalmi helyzetének kérdését külön kell kezelni, különösen azért, mert más tagállamokat is érint ez a téma, amely egész Európa számára érdekes lehet.

A *Nyelvoktatás-politikai arculat* ezt a témát kizárólag oktatási és nyelvi szempontból vizsgálja, a jogi vonatkozásokat az olyan dokumentumok tartalmazzák, mint például a *Kisebbségi és Regionális Jogok Európai Chartája – A charta magyarországi alkalmazása (a Szakértői Bizottság beszámolója a chartáról és az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlása a charta magyarországi alkalmazásáról*. Strasbourg, 2001., ECRML 2001/4).

A magyarországi romák döntő többsége már több generáció óta beszél magyarul, és nem érti vagy beszél már a roma nyelveket. Vannak kezdeményezések a roma nyelvek kodifikációjára, különösen az írott nyelv terén, és ez megalapozhatná a nyelvoktatást, illetve a nyelvek tanítási nyelvként való felhasználását. A magyarországi romák által beszélt nyelveket általában „nyelvészeti szempontból kialakulásban lévő” nyelveknek tekintik.

Jelentős lépéseket tettek az elmúlt években a roma gyermekek általános oktatási helyzetének javítása érdekében. Számos példa mutatja a jó gyakorlatot, miszerint tudatos erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy a roma gyermekek beléphessenek az oktatási rendszerbe, elsajátíthassák a tanulási kultúrát, könnyebben bekerülhessenek jobb iskolákba, és ezután sikereket érhessenek el az oktatási rendszerben. Nem meglepő, hogy ugyanolyan jó eredményeket tudnak elérni, mint a többi diák.

A roma nyelvek iskolai tantervekbe való felvétele hozzájárul a roma gyermekek tanulmányi sikereihez: elősegíti identitásuk megerősítését és nyelvük, illetve kultúrájuk megőrzését. A lovári és beás anyanyelvű gyermekek tanulmányi sikerei nagymértékben függenek anyanyelvük felsőfokú, kognitív ismeretének fejlődésétől. Ez hozzájárul a roma gyermekek társadalmi helyzetének

javulásához, a roma nyelvek és kultúrák megőrzéséhez. Ideális esetben ezt a lehetőséget biztosítani kellene minden többségi iskolában, ahol a roma diákok száma meghalad egy bizonyos mértéket.

Továbbá a nem roma gyermekek számára is lehetővé kell tenni, hogy igény esetén részt vegyenek ezeken a nyelvórákon. Egy kiemelkedően jó gyakorlatot láthatunk a pécsi Gandhi Gimnáziumban, ahol a különböző etnikai és nyelvi csoportokból származó diákok megismerhetik egymás nyelvét (pl. a beás gyermekek három évig tanulják a nyelvüket, majd megtanulják a lovári nyelvet és a többi roma nyelvet is). Ezekre a kurzusokra a nem romák is járhatnak. A pécsi Gandhi Gimnáziumot más magyarországi etnikai vagy nemzetiségi kisebbségek iskoláinak mintája alapján hozták létre: az itt tanuló diákok roma nyelveket tanulnak, és érettségizhetnek is. A többi „mintaintézményben”, amelyeket a roma diákok különleges szükségletei kielégítésének érdekében hoztak létre, választható a romani vagy a beás nyelv tanulása.

Állami nyelvvizsgát lehet tenni a két hivatalosan elismert roma nyelvből: a romaniból (illetve dialektusából, a lováriból) és a beásból; a közigazgatásban ezek a nyelvek idegen nyelveknek számítanak. (Romani nyelvvizsgát Budapesten, beást pedig Pécsen lehet tenni, mivel a beás nyelvet beszélő romák többsége Dél-Magyarországon él, és a pécsi egyetem a szellemi központjuk.)

A roma nyelvekből letehető állami nyelvvizsgák ellenére a romani és a beás nyelv oktatása még nem vált teljesen a közoktatás részévé azokban az iskolákban sem, ahol romani diákok tanulnak, beleértve azokat, akik a roma nyelveket még anyanyelvként beszélő közösségekből származnak. Ennek egyik fő oka, hogy nem képeznek tanárokat ezekből a nyelvekből. A két hivatalosan elismert roma nyelvből felsőfokú tanulmányokat kizárólag a Pécsi Tudományegyetem Romológia Tanszékén folytathatnak mind a romák, mind az egyetem többi hallgatója. Ez a képzés azonban nem nyújt tanári diplomát. A nem roma származású hallgatók is élénken érdeklődnek a romani és a beás nyelv tanulása iránt.

A magyar nyelv jobb ismerete a tanulmányi sikerek további fontos előfeltétele, és minden ilyen irányú kezdeményezést örömmel kellene fogadni. Nagyon sok érdekes program és/vagy projekt létezik, mint pl. az előkészítő órák hátrányos helyzetű roma gyermekek számára vagy az egyes, ilyen célú nyelvórák. A jó gyakorlat másik példája egy olyan projekt, amely a tanulók magyar szókincsének fejlesztését célozza: a gyermekek megpróbálják eljátszani az előzőleg ismeretlen szavak jelentését, majd a tanult szavak használatával történeteket találnak ki.

A roma gyermekek többnyelvűségének támogatásával hozzá lehet járulni általános oktatási helyzetük javításához. Értékes kezdeményezések születtek az anyanyelv oktatása, a magyarnyelv-tudás fejlesztése és a roma diákok idegennyelv-oktatása terén. A többnyelvűség fejlesztése jelentősen hozzájárulhat a roma gyermekek idegennyelv-tanulásához. Az idegen nyelvek tanulása további értékes lehetőséget nyújt a roma és nem roma gyermekek többnyelvűségének fejlesztésére. A gyermekek többsége könnyen megtanul szóban kommunikálni egy idegen nyelven, mivel szóbeli kulturális háttérrel rendelkeznek. A romani (lovári) nyelv szolgálhat az indoeurópai nyelvek tanulásának alapjául, míg a beás az újlatin nyelvek (különösen a román) tanulásának lehet az alapja. Asszimilálódott középosztálybeli értelmiségi családok is élénken érdeklődnek ezek iránt a nyelvek iránt. A fentieket figyelembe kell majd venni a nyelvtanítás-politika felülvizsgálatakor, annál is inkább, mivel ez a két nyelv rokonságban áll a legtöbb európai nyelvvel.

2.3.4. Egyenlőség és demokratizálódás a nyelvtanulásban

Nagyon fontos, hogy akár eszközül szolgál, akár az integrálódást vagy a demokratizálódást szolgálja, a nyelvtanulást mindenki számára lehetővé kell tenni egy demokratikus társadalomban.

Magyar kutatók megfigyelték, hogy a lakóhelytől függően változik az idegen nyelv tanulásának lehetősége (lásd *Jelentés a magyar közoktatásról 2000.*, 129. old.: „a városok és falvak közti nyelvi szakadék egyre szélesebb”), ami a társadalmi különbségek egyértelmű feltétele lehet. Ez a magyar

nyelvű oktatásra vonatkozik, de az idegen nyelv oktatása terén is hasonló lehet a probléma. A városokban és környékükön az idegen nyelveket tanulók számára rendelkezésre álló magán-nyelviskolák széles skálája nem valószínű, hogy a hátrányosabb helyzetű településeken is fellelhető. Ezt a problémát meg kell vizsgálni, és a különbségeket csökkenteni kell, pl. távoktatással vagy a modern technológia segítségével.

Ennek a problémának egy másik eleme annak kockázata, hogy az egyenlőtlenségek továbböröklődnek a társadalomban a nyelvtanuláson keresztül. Világossá vált, hogy „az angol nem elég” (mint ahogy a Munkáltatók és Gyáriparosok Országos Szövetségének képviselői elmondták), az angol után (vagy Nyugat-Magyarországon a német után) az egyéb nyelvek ismerete előnyt jelent a munkaerőpiacon. Úgy tűnik, hogy ezt az információt nem mindenki ismeri, és csak a nagyon tájékozott szülők és diákok vannak tisztában ezzel a változással.

Ezért nagyon fontos, hogy minden szülő és diák pontosan tudja, hogy munkavállaláskor nem csak angoltudásra lesz szükség. Ennek érdekében a különböző szinteken lévő hatóságokat ösztönözni lehetne, hogy többféle módon próbálják meg tájékoztatni a közvéleményt, és különösen a szülőket, pl. szórólapok iskolákban való terjesztésével.

A kiválasztott és kiváltságos diákok hagyományos két tannyelvű oktatása, ahogy erre korábban utaltunk, sikeresen működik. Sokkal többen jelentkeznek azonban az ilyen programokra, mint ahány diákot fel lehet venni, és súlyos veszteséget jelenthetnek azok, akiket nem vesznek fel, mind saját maguk, mind Magyarország egésze számára. Bár a hagyomány és a tapasztalat fényében lehet, hogy akiket nem vesznek fel, azok nem is tudnák megfelelően teljesíteni az ilyen programok követelményeit, de ez esetben más hasonló modellt is ki lehetne próbálni. Az ilyen iskolák „teljes nyelvi bemelegítése” helyett a „részleges bemelegítés” és a tartalom alapú oktatás lehetőségeit lehetne megvizsgálni. Az oktatási rendszerben a két tannyelvű oktatás mindkét (a kiváltságosok és a nemzetiségiek) típusával kapcsolatos hagyományok és tapasztalatok alapján a hatóságok és az oktatók megvalósíthatnák ezen oktatási forma módosítását és más tanulócsoportokra való kiterjesztését. A *Világ – Nyelv program* két programot tartalmaz (egy a gimnáziumok és egy a szakközépiskolák számára), amelynek célja, hogy lehetővé tegye *egyes tantárgyak* (vagy egyes tantárgyak részeinek) *idegen nyelven való oktatásának bevezetését a nem két tannyelvű iskolákban*. Ezek nagyon innovatív programoknak számítanak Magyarországon, és a kísérleti évben úgy döntöttek, hogy mindössze hét tantárgyra (pl. biológia, történelem) és három nyelvre (angol, német és francia) korlátozzák őket.

2.3.5. *A magyar nyelv tanítása*

A többnyelvű kompetenciák közé tartoznak a nyelvek és nyelvváltozatok, valamint nem utolsósorban az anyanyelv ismerete. A hivatalos nyelv oktatása főként politikai ügy, mivel kapcsolódik a nemzeti identitástudathoz, és mivel következményei messze túlmutatnak a társadalmi és szakmai élethez szükséges kommunikációs kompetenciák (szóbeli és írásbeli) elsajátításán. Más országokhoz hasonlóan Magyarországon is panaszkodnak a munkáltatók az e téren tapasztalt kétségbeejtő eredményekről, de lehet, hogy csak igazságtalan sztereotípiákról van szó. Felül lehetne azonban vizsgálni a tanterveket abból a szempontból, hogy milyen szerepet, hangsúlyt kapjanak a nyelvtan, a kommunikációs kompetenciák, a magyar irodalom az oktatásban. E munka során nem szabad megelégedni a tanulók demokratikus gondolkodásra nevelésének lehetőségeiről sem.

A célok és módszerek fent említett tisztázása után a magyartanárok más nyelvek tanáraival együttműködve biztosíthatják, hogy bármilyen szerepet játszik is a magyar nyelv a diákok esetében, tudatában lesznek annak, hogy a magyar szerepel a nyelvi repertoárjukban. Át kell hidalni a szakadékokat a hivatalos nyelv(ek) tanulása, illetve tanítása és a más nyelvek tanulása, illetve tanítása között.

Egyes diákoknak a magyar a domináns nyelve, az anyanyelve és identitásának nyelve; másoknak, mint pl. a régen letelepedett és hivatalosan elismert kisebbségek vagy a Magyarországra nem régen bevándorolt csoportok tagjainak a magyar a második nyelvük, a letelepedésük szerinti ország nyelve. Ezeket a különbségeket figyelembe kell venni különösen a tantervek és a tanítási módszerek diverzifikálása során. A magyart második nyelvként tanuló diákoknak (pl. kelet-ázsiai bevándorlók gyermekeinek) segíteni kell, hogy megértsék, mit jelent számukra és kortársaik számára a nyelv, hogy kihasználják meglévő nyelvi repertoárjukat, nyelvi fogékonyságukat és értelmi képességeiket annak érdekében, hogy igényeiknek megfelelő magyartudásukat fejleszthessék. Többek között ezekből az okokból kifolyólag kutatásokat és pedagógiai kísérleteket lehetne végezni a magyar mint idegen vagy második nyelv tanítása és tanulása terén.

Magyarország is részt vett az anyanyelv-tudással kapcsolatos PISA-felmérésben. A PISA iskolai eredményvizsgálat háromévente ismétlődik a 15–16 éves tanulók civilizációs alapképességének vizsgálatára.

A felmérés fő területei a következők:

- Készségek és képességek: olvasás és szövegértés, matematikai alapképesség, természettudományos alapképesség, informatikai alapismeretek és készségek
- A tanulók önértékelése
- Tanulási képességek és szokások

A PISA 2000 vizsgálat központi témája az írásbeli információszerzésnek és az információ feldolgozásának (szövegértés) a képessége volt. Melléktémái voltak a matematikai és természettudományos alapképesség, a tanulási stratégiák (pl. kooperatív és kompetitív tanulás, kontrollstratégiák, memorizálás, elaboráció), önértékelésük képességeikről, érdeklődésük, olvasási és tanulási szokásaik, könyvtár- és számítógép-használat, házi feladattal kapcsolatos szokásaik, továbbá az iskolához és tanáraikhoz fűződő viszonyuk, elégedettségük az iskolai légkörrel).

Magyarországon a legmagasabb teljesítményszívba (5. szint) feleannyi tanuló jutott, mint egy átlagos OECD-országban, ráadásul a nehezen olvasók és a funkcionális analfabéták (1. szint és annál alacsonyabb szinten olvasók) aránya csaknem kétszerese az OECD-országok átlagának és csaknem négyszerese a legjobb OECD-országénak.

A magyarországi PISA-vizsgálat meglehetősen gyenge eredményei okainak feltárása és a nyelvoktatás különböző formáinak elfogadása jelentős változásokhoz vezethet.

2.4. Következtetés

A *Nemzeti alaptanterv* igen sok nyelv tanítását elősegíti. A *Nyelvoktatás-politikai arculat* elkészítése közben gyűjtött adatokból kiderült, hogy valójában e nyelveknek csak töredékét – leginkább csak a nyugat-európai nyelveket – tanítja az iskolák többsége. Úgy tűnik, hogy a nyelvtanulás általánosan elfogadott céljának az egyén jobb gazdasági lehetőségeit és az ország jobban képzett munkaerejét tekintik. Ezt egyértelműen bizonyítja az angol (és a német) tanításának túlsúlya.

A *Nemzeti alaptanterv* azonban nem csupán a gazdasági szférában folytatott kommunikációt jelöli meg a nyelvtanulás céljaként, hanem az emberek személyes és állampolgári fejlődését is. A nyelvtanítás központi szerepet játszik a demokratikus állampolgárságra nevelésben, az emberi jogok oktatásán, illetve a nyelvi tolerancia oktatásán keresztül az egyén és a társadalom fejlődésében. A nyelvtanulásnak ezt a dimenzióját az oktatásfilozófia részévé kell tenni, és a tantervek, illetve a tanítási módszerek segítségével fel kell rá hívni a tanulók figyelmét, nyelvórákon és egyéb helyzetekben is.

3. Jövőbeli elképzelések és feladatok

A *Nyelvoktatás-politikai arculat* kidolgozásának következményeként a magyar tisztségviselők, tanárok, a civil társadalom képviselői és az Európa Tanács szakértői közötti együttműködés során az alábbi témákat jelölték meg a többnyelvű oktatás jövőbeli fejlesztése érdekében az ennek az *arculat-fejezetnek* az elején és az *Útmutató az európai nyelvoktatás-politikákhoz Európa tanácsi dokumentumban* meghatározottaknak megfelelően. A *Világ – Nyelv: idegennyelvoktatás-fejlesztési program* elkészítése párhuzamosan zajlott ennek az *arculatnak* a kidolgozásával; úgy látszik, hogy az idegennyelv-tudással kapcsolatos témákra már keres megoldásokat, amelyek ebben a fejezetben megtalálhatók.

3.1. A nyelvek és az oktatás a demokratikus állampolgárságra nevelés szolgálatában

Az anyanyelv ápolása és ismeretének fejlesztése alapvető fontosságú mind kommunikációs, mind foglalkoztatási szempontból, de hasonló fontossággal bírnak a többségi társadalom, illetve a nemzeti és etnikai kisebbségek – beleértve a közelmúltban bevándorolt kisebb csoportokat – emberi jogai. Ennek érdekében Magyarország megpróbálja biztosítani minden szinten és minden állami, felsőoktatási és felnőttoktatási intézményben az ehhez szükséges feltételeket.

Az európai állampolgári ismeretek (nyelvoktatással való) oktatása során minden oktatásirányító szint (a minisztériumtól az önkormányzatokig), az oktatás különböző intézményei (az óvodától a tanárképzésig) törekednek a többnyelvűséget és a kulturális sokféleséget értékné és a nyelvi tolerancia elemeinek tekintő attitűdök megerősítésére és továbbfejlesztésére az oktatásban részt vevők (a diákoktól a tanárokig és a többi alkalmazottig) körében. A *Világ – Nyelv program* (1. program) lehetővé teszi az iskolák számára, hogy forrásközpontokat hozzanak létre, ahol a diákok megtapasztalhatják, hogy a nyelvtanulás lehet szórakoztató is, és háttér-információkat tudnak szerezni.

A *Jelentés a magyar közoktatásról 2000* (Országos Közoktatási Intézet) című beszámoló egy 1999-ben diákokról elvégzett felmérés eredményeit közli (111. old.), és bemutatja a diákok kiábrándító és kétes attitűdjét az állampolgári ismeretekkel kapcsolatban. Úgy tűnik, hogy a negatív tapasztalatok miatt nem mindig tudják megérteni a demokrácia fogalmát, és gyakran azt gondolják, hogy csupán az állam által szervezett szociális támogatást és ellátást jelenti (*a legtöbb fiatal számára [...] a demokrácia egy jóléti államot jelent*, 122. old.).

Magyarországon aggodalmat kelt a faji előítéletek folyamatos jelenléte, és ez világosan megjelenik a Nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezményről írt beszámolóban is (ACFC/OP/I (2000) 2).

A fentiek fényében hasznos lenne végiggondolni a következőket:

- Lehetne-e a demokratikus állampolgárságra nevelés meghatározott tantervvel rendelkező vagy különálló tantárgy, például az Országos Közoktatási Intézet (Budapest) által kidolgozott javaslatok szerint?
- Nagyobb teret lehetne-e adni a nemzeti identitás különböző dimenzióinak, beleértve az európaiság fogalmát is (pl. az irodalom- vagy filozófiaoktatáson keresztül)?
- Fel lehetne-e hívni a figyelmet a nyelvoktatáson keresztül a toleranciára, és ezen belül a nyelvi toleranciára? Ehhez hozzájárul a diákok teljes nyelvi repertoárja értékelésének ösztönzése, pl. az *Európai nyelvtanulási napló* pedagógiai funkcióinak rendszerezettebb alkalmazásával. A *Világ – Nyelv program* a napló használatát a közoktatásban (be kell építeni a helyi tantervekbe) és a felnőttoktatásban pályázati feltételként határozza meg.

- Be lehetne-e vezetni az interkulturális oktatást (a „mi” és az „ők” összehasonlító vizsgálata, amely a „mi” általunk normálisnak és természetesnek tekintett dolgok elemzéséhez vezet) az erre alkalmas tantárgyakban?
- A pedagógusokat jobban fel lehetne készíteni jelentős nevelési felelősségük felismerésére. Különösen helyénvaló lenne, ha azok a nyelvtanárhallgatók, akik jelenleg nem vesznek részt roma nyelvekkel és kultúrával kapcsolatos egyetemi kurzuson, kaphassanak információkat a romákról. Alkalmazott szociolingvisztikai képzésben is kellene őket részesíteni, különösen a migráns közösségek, a soknyelvűség és a többnyelvűség terén (pl. az *Útmutató az európai nyelvoktatás-politikákhoz* és más nyelvi sokféleségről szóló szövegek elemzésével).

A *Világ – Nyelv program* 3. programjának célja a *szociálisan, etnikailag* (pl. roma származásúak) vagy *fizikailag* (diszlexiások vagy diszgráfiások) hátrányos helyzetű gyermekek nyelvtanításának fejlesztése. A program tanárképzési elemének speciális képzést is kell tartalmaznia a diákok hátrányos helyzete jellegének megfelelően, pl. egy tanárnak, aki etnikai kisebbségből származó gyermekeket fog oktatni, tanulmányokat kell folytatnia az adott kultúra sajátosságaival kapcsolatban, és tanácsos a diákok anyanyelvét is legalább alapszinten ismernie. Az idegennyelv-oktatási programokat a célcsoportok különleges igényeinek megfelelően kell kidolgozni.

Ezeket a tevékenységeket végre lehet hajtani rövid kutatóprogramokkal, amelyek célja a különleges tantervek és tananyagok kidolgozása és kipróbálása (néhány tananyag már rendelkezésre áll egyetemi vagy kutatási szakirodalmakban, illetve az Európa Tanács demokratikus állampolgárságra való neveléssel és az emberi jogok oktatásával foglalkozó osztálya által elkészített eszközök között), valamint a meglévő tantervek módosításával.

3.2. Új kapcsolódási pontok: a nyelvoktatás „globális koncepciója”

A többnyelvűség oktatása „globális koncepciójának” célja, hogy az iskolai és a szakképzési tanítási/tanulási folyamatot koherensebbé tegye, és minél nagyobb megtérülést biztosítson az állam nyelvoktatási befektetése után. Az is célja, hogy egyes ágazatokban maximalizálja a pozitív tapasztalatok számát (pl. a kisebbségi oktatás és a két tannyelvű oktatás terén).

Egy ilyen összehangolt megközelítés különböző mértékű – lehetőleg ágazatonkénti – közigazgatási kiigazításokat feltételez. Ez kiterjedhet a tanterveken és az oktatási módszereken kívül a döntéshozatali struktúrákra és a nyelvoktatásra is. Az új nyelvoktatási konvergenciák létrehozása megkönnyítené a többnyelvű és többkultúrájú kompetenciát alkotó transzverzális és fejlődő képességek integrációját.

A fentiek fényében és a rendelkezésre álló források figyelembevételével a jövőbeli fejlődés kiterjedhetne a következőkre:

- Az Oktatási Minisztériumban a nyelvoktatásért felelős megfelelő szervezeti egységek és más érintett minisztériumok (foglalkoztatási, külügyi, ifjúsági és sport stb.) szorosabb együttműködésének megszervezése közös nyelvi és nyelvoktatási/tanulási projektek (adminisztratív és pénzügyi) létrehozatala érdekében
- Kormány szintű, országos nyelvekre vonatkozó koordinációs mechanizmus és/vagy egy parlamenti szakbizottság vagy egyéb megfelelő testület létrehozatala. Feladata lenne az országos politikák végrehajtási módjainak kidolgozása a politikai döntéshozók által adott megbízásnak megfelelően és a civil társadalommal együttműködve. Egy több minisztériumi főosztályt képviselő csoport megfelelő lenne erre a feladatra, és lehetővé tenné, hogy a kisebbségi és idegennyelv-oktatás, a középiskolai és felsőoktatás, az egyetemi és szakképzés, a regionális és országos programok stb. között több legyen az interakció.
- Egy Országos Nyelvi Tanács felállítása, amely tanácsadói szerepet látna el, vagy olyan fórumot biztosítana, ahol a civil társadalom elmondhatja az oktatási rendszer problémáival

kapcsolatos véleményét; felhasználhatná a Nyelvek Európai Éve és a Nyelvek Európai Napja kapcsán felállított bizottságok korlátozott, de jelentős tapasztalatait. A Magyar Országgyűlés Oktatási Bizottsága meghatározó szerepet játszhatna egy ilyen országos tanács létrehozásában és működtetésében.

- Ha az iskolák hálózatot alkotnának, még több nyelvet lehetne tanítani, mivel mindegyik iskola csak egy nyelvre koncentrálhatna, amelyet más iskolák tanulói is tanulhatnának on-line tananyagok használatával is. A hosszú múltra visszatekintő kapcsolatok a testvérvárosok és -falvak között és a kulturális találkozók is hozzájárulhatnak e cél eléréséhez.

A további lehetőségek többek között a következők:

- A nyelvoktatás települési (városi, megyei stb.) szinten való koordinációja, beleértve a határon átnyúló együttműködést
- Egyetemi szinten egy koherensebb politika kidolgozása, amely kapcsolódik a középiskolai és a szakképzéshez, továbbá megfelel a diákok egyéni és szakmai szükségleteinek és az ország igényeinek

3.3. Felkészülés a demográfiai, gazdasági és társadalmi változásokra

A gyorsan változó körülményekre és nem utolsósorban az Európai Unióhoz való csatlakozására tekintettel Magyarországnak fel kell készülnie a nyelvekkel és a nyelvoktatással kapcsolatos változásokra.

Ezek lehetnek többek között a következők:

- Statisztikák gyűjtése az egyes diákok által az oktatási rendszerben választott nyelvekkel kapcsolatban, nem csak nyelvenkénti felbontásban (az egy bizonyos nyelvet tanuló diákok száma is)
- Statisztikák gyűjtése a felnőttek nyelvi repertoárjával kapcsolatban (az iskolában, egyetemen, magánintézményben, önállóan tanult nyelvek – lásd az *Útmutató az európai nyelvoktatáspolitikákhoz* 2. részét), mivel ezek az adatok rendkívül fontos útmutatásul szolgálnak a nyelvoktatás-politikák kidolgozásához
- Az országos nyelvi szükségletek középtávú elemzési módszerének kidolgozása, figyelembe véve a geopolitikai megfontolásokat, a fő gazdasági és kereskedelmi trendeket, a munkaerőpiac szerkezetét és a munkamódszereket, a demográfiai és migrációs trendeket stb. A prioritások közé tartoznak az országos és regionális nyelvi szükségletek és a társadalmi kohézió is. Ilyen módon az oktatási folyamat szervezői megfigyelhetnék, támogathatják és elemezhetnék a nyelvtanulási helyzetet a szakértők és a civil szervezetek hálózatának segítségével.
- Különös figyelem fordítása az orosz nyelvre (az orosz nyelv megítélésének javítását célzó programokkal, pl. tankönyvek írása, on-line tananyagok...), mivel valószínű, hogy az orosz fontos nyelv lesz legalább gazdasági okokból. Ez lehet, hogy kényes kérdés, de a jövőben hátrányos lehet Magyarország számára, ha túl kevesen beszélnek oroszul.
- Felkészülés a bevándorlók érkezésének következményeire. Például igen jelentős kínai közösség telepedett már le Magyarországon. Számukra és új hazájuk, Magyarország számára fontos kérdés, hogy a letelepedés azt is jelenti-e egyúttal, hogy elhagyják az anyanyelvüket. Az EU-csatlakozás előtt Magyarországnak ki kell dolgoznia a menedékkérőkre és menekültekre vonatkozó nyelvoktatás-politikát. A menedékkérők, menekültek és migránsok nyelveit a jövőben kihasználható tőkeként kell felfogni, nem pedig hiányosságként. Eltekintve attól, hogy a két- vagy többnyelvű bevándorlók jelentős mértékben hozzájárulhatnak az ország jövőbeli fejlődéséhez, figyelembe kell venni azt is, hogy ha nem tanítják és fejlesztik az „importált” nyelveket a magyarral párhuzamosan, akkor marginalizált szegmensek alakulhatnak ki a társadalomban. Ez nem áll érdekében egy társadalmi mobilitás elvén alapuló, demokratikus

társadalomnak. Jövőbeli megbeszélések során különbséget kell azonban tenni az iskoláskorú migráns gyermekek és a több-kevesebb képzettséggel rendelkező felnőttek helyzete között. Mindenesetre óvatos diverzifikációval biztosítani lehetne, hogy legyenek Magyarországon olyanok, akik beszélik a kevésbé tanított/tanult nyelveket az iskolákban tanított domináns nyelveken kívül (különös tekintettel a szomszédos országok nyelveire és más nem nyugat-európai nyelvekre).

3.4. A többnyelvűség oktatásának fejlesztése

3.4.1. Új fejlemények és a „Világ – Nyelv” kormányprogram

Számos jelentős változás megy végbe jelenleg a nyelvtanulásra és a többnyelvűség idegennyelv-tanuláson keresztül történő megvalósítására nyíló lehetőségek fejlesztése érdekében:

- A 2003. június 23-án módosított közoktatási törvény szerint a 9. évfolyamon minden középiskolának lehetősége van nyelvórákat tartani két nyelvből a teljes tanítási idő 40%-ában (hetente 11 órában), és biztosítaniuk kell az ezt követő négy tanév során a rendszeres és intenzív nyelvi oktatást. Az ilyen nyelvi előkészítő évfolyamon részt vevő diákok öt év alatt végzik el a középiskolát, tehát a 13. évben teszik le az érettségit. Ez a projekt a 2004/2005-ös tanévben kezdődik meg.
- A *Világ – Nyelv kormányprogram* tíz programot tartalmaz, amelyből három (a forrásközpontok létrehozása, a tartalom alapú oktatás bevezetése gimnáziumokban és szakközépiskolákban) megvalósítható három nyelven (angol, német és francia), egy hat nyelven (továbbképzési program a tanárok felkészítése céljából az új, hat nyelvre kidolgozott érettségi vizsgára), egy az angolon és a németen kívüli bármilyen nyelven, és a többi öt program pedig minden nyelven. Ez azt jelenti, hogy a jelenleg domináns két nyelven kívül más nyelvekhez is készítenek programokat. Ezenkívül külön program készült a ritkábban tanult és tanított nyelvek támogatása céljából. Lehetővé teszi, hogy a ritkábban tanított nyelveket első, második vagy esetleg harmadik idegen nyelvként az osztályban legalább a diákok egy csoportja (legalább hat diák) tanulhassa a kötelező tanórai kereten belül, hetente legalább három órában. Egy további program különböző felnőttekből álló célcsoportok számára nyújt alapszintű nyelvtanítást.
- A 2001. évi CI. (a felnőttképzésről szóló) törvény alapján a személyi jövedelemadóról szóló törvény lehetővé teszi, hogy minden felnőtt állampolgár, aki akkreditált nyelvtanfolyamra iratkozott be, adókedvezményt igényeljen, és a képzési díj 30 százalékával csökkentse az összevont adóalapjából kiszámított adóját.

3.4.2. A magyarországi két tanítási nyelvű és kisebbségi oktatás tapasztalatainak felhasználása

A fentieknek megfelelően a magyar nyelven kívüli nyelveken oktató iskolák két típusba sorolhatók: „két tannyelvű iskolák” és „nemzetiségi iskolák”. A funkcionális hasonlóság azonban félrevezető, mivel különböző célokat kívánnak elérni:

- A két tannyelvű iskolák esetében az elsődleges cél, hogy egy magyaron kívüli nyelv ismeretét fejlesszék egy olyan nyelv segítségével, amely „idegen” nyelvnek számít Magyarországon.
- A nemzetiségi iskolák esetében az elsődleges cél az, hogy a magyarságtudat mellett a kisebbségi identitást megőrizzék. A magyartól eltérő nyelv szimbolizálja leginkább ezt az identitást, de persze más szimbólumok is vannak, illetve jelentős még a közösségi élet is, amely gyakran kollégiumi keretek között zajlik.

Az iskolák mindkét típusa jelentős oktatási eredményeket tud felmutatni, de a többnyelvűség oktatására való alkalmasságukat még tovább kellene fejleszteni. A nyelvi tudatosság és a többnyelvűség kifejlesztésének lehetőségére felfigyeltek azok a tanárok, akik tapasztalták, hogy a diákok, akik e két iskolatípus valamelyikébe jártak, sokkal fogékonyabbak a nyelvekre. Másfelől viszont a kisebbségi iskolák azon törekvése, hogy a kisebbségi identitást megerősítsék, akadályozhatja a többnyelvűség tényleges kifejlődését.

Mindkét iskolatípusban hasznos lenne, ha értékelnék sikereik okait és a többnyelvűség megvalósításának lehetőségét: miként értelmezik a diákok az iskola céljait; a sikereiket elősegítő szervezési tényezőket; a kulturális identitásra gyakorolt hatásukat és a diákok más kultúrákkal és társadalmakkal kapcsolatos szemléletét; továbbá a tanterv összeállításának módjait és a tanítási módszereket.

Ezenkívül a két iskolatípus szorosabb együttműködése kölcsönös előnyökkel szolgálhat, hiszen átvehetik egymás jó gyakorlatát, és megvalósulhat az információcsere is. Az együttműködés részét képezheti, hogy gyakorlótanárok szerezhetnének tapasztalatot mindkét iskolatípusban alapképzés vagy továbbképzés keretében. A két iskolatípus jelenlegi különállása és ennek intézményes támogatása (pl. minisztériumi szinten) a mindkét intézménytípus sikeréhez hozzájáruló lehetőség elszalasztásaként értékelhető.

3.4.3. *A jelnyelvet használók*

Több mint 40 000 siket vagy súlyosan hallássérült ember él Magyarországon, akik közül sokan használják a magyar jelnyelvet, amely központi szerepet tölt be a közösség életében.

A megelőző két évszázadban a siketséget kizárólag betegségnek tekintették, és a siket gyermekeket folyamatos kezeléssel gyógyítani próbálták. Az utóbbi ötven évben azonban megváltozott a szemlélet, és fejlesztési stratégiákat, illetve gyógykezeléseket vezettek a hallás fejlesztésére. A beszélt és írott magyar nyelv ismerete jelenti több évtizede a siket gyermekek számára elrendő célt.

A siketek természetes nyelvének, a jelnyelvnek a használatát csak nemrégiben ismerték el, bár még mindig inkább kommunikációs segédeszköznek tekintik, nem pedig a kommunikáció fő közegének. A siket gyermekeknek még nem tanítják a jelnyelvet a hivatalos iskolai tanterv részeként, ezért kénytelenek megtanulni a kortársaiktól szünetekben vagy külön magánórák keretében. Következésképpen nagyon kevés siketben vagy jelnyelvet használóban tudatosul, hogy egy olyan közös kultúrával rendelkeznek, amelyet meg kell őrizni, és tovább kell fejleszteni.

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése az Európa Tanács tagállamaiban használt jelnyelvek védelméről szóló 1598(2003) sz. ajánlásában számos konkrét javaslatot fogalmaz meg, amelyek elősegíthetnék a jelnyelvek és a siketek való oktatásának nagyobb elismertségét. Magyarországon a jövőbeli fejlesztések során megpróbálják majd figyelembe venni ezeket az ajánlásokat.

A lehetőségek többek között a következők:

- Annak lehetővé tétele, hogy az iskolarendszerben jelnyelven is lehessen tanulni, mivel a jelnyelv a siketek anyanyelve
- A siketek és a súlyosan hallássérült gyermekek tanítására készülő tanároknak a jelnyelv megtanítása
- A két tannyelvű oktatás bevezetése (jelnyelv és magyar), amely a siketek oktatása során választható lehetőség lenne
- Tájékoztatás a siketség jellegével és a jelnyelv fontosságával kapcsolatban, és jelnyelvtanítás biztosítása a siketek családjának, illetve a szélesebb nagyközönségnek (lehetőleg tanároknak, orvosoknak és más – emberekkel dolgozó – szakembereknek)
- Jeltolmács-képzés

3.4.4. *Tanterv*

A magyarországi iskolákban tanulható nyelvek köre meglehetősen tág, az iskolák többségében azonban csak angol vagy német tanulható, esetleg francia-, olasz- vagy spanyoltanár is akad egy-két nagyobb intézményben. Mindez abból adódik, hogy a szülők és a tanulók érdeklődése még mindig csak a két domináns nyelvre korlátozódik. A *Világ – Nyelv program* külön programot tartalmaz a ritkábban tanított és tanult nyelvek oktatásának támogatására. Célja, hogy a ritkábban tanított nyelveket első, második vagy esetleg harmadik idegen nyelvként az osztályban legalább a diákok egy csoportja (legalább hat diák) tanulhassa kötelező tanórai kereten belül, hetente legalább három órában. Ez egy példa a választható nyelvek skálájának bővítésére a tanterv hosszanti felülvizsgálatával, tehát annak figyelembevételével, hogy milyen nyelveket tanulhat valaki, miközben az oktatás különböző – kötelező és nem kötelező – szakaszain halad át élete során.

Ebben a helyzetben ki kell alakítani egy olyan nyelvoktatási tantervi struktúrát, amelyben lehetővé válik a részkompetenciák elsajátítása, például moduláris rendszerben, és ennek mértékéről formális elismerés megszerzése. Például egyik nyelvből A1 szintű szóbeli tudás, másik nyelvből C1 szintű írásbeli tudás mérése és elismerése, a *Közös európai referenciakeret* beosztásának használatával. A részkompetenciák fejlesztéséhez szükséges tanári hozzáállás azonban még nem eléggé kedvező a magyar nyelvtanárok körében, bár a későbbiekből kiderül, hogy a *Világ – Nyelv kormányprogram* jelentős intézkedéseket tartalmaz a tanárképzés terén is.

A *transzverzális* tantervkidolgozás során jó lehetőség nyílik a különböző nyelvek – beleértve a magyart is – tanárainak együttműködésére. A „nyelvi tudatosságról” ('Language Awareness') szóló órák bevezetése megfelelő keretet biztosít arra, hogy a nyelvtanulók észrevegyék az általuk beszélt és tanult nyelvek, illetve a környezetükben jelen lévő nyelvek közötti kapcsolatokat. A nyelvtanulók több nyelvre vonatkozó tudatosságának fejlesztésével kapcsolatban fel kell hívni a nyelvtanárok figyelmét újabb feladataikra és identitásukra, amelynek lényege, hogy ők a „nyelvek pedagógusai”. Például a domináns nyelveket (angol, német) tanító tanárok beépíthetnék a tanításukba *valamennyi* nyelv sajátosságainak a megismertetését. Végül pedig a *Világ – Nyelv kormányprogram* ösztönzésén kívül az iskolaigazgatók is fel tudják kelteni az érdeklődést a többnyelvűség iránt, ha tantervek segítségével elérhetővé teszik a domináns nyelveken kívüli nyelveket. Ezt a gyakorlatot ismeretebbé lehetne tenni, és tovább lehetne fejleszteni. Az intézmények vezetői kifejthetnék, hogy milyen intézkedésekkel tudják a nyelvekkel kapcsolatos társadalmi elvárásokat diverzifikálni, és biztosítani kell e tapasztalatok széles körben való megismertetését.

Fontolóra kellene venni a gyermekek és felnőttek nyelvtanulását szolgáló, regionális és önkormányzati nyelv tanulási központokkal kapcsolatos kísérletek elvégzését annak érdekében, hogy ki lehessen elégíteni azokat a szükségleteket, amelyeket jelenleg csak a magán-nyelviskolák elégítenek ki.

Ösztönözni kellene a tanterv-tervezéssel kapcsolatos további kísérletek elvégzését az *Útmutató az európai nyelvoktatás-politikákhoz* című kiadványban az Európa Tanács által javasolt modellekhez hasonló modellek segítségével. E kísérletek közé tartozik az iskolaigazgatók képzése, hiszen ők kulcsfontosságú szerepet játszanak a tantervek megújítása terén.

3.4.5. *Intézményi és szervezési kérdések*

A kisebbségi és két tannyelvű iskolák fent említett együttműködésének lehetőségén kívül a következő lehetőségeket lehetne figyelembe venni:

- Határ menti kölcsönös nyelv tanulási projektek szervezése; különösen hasznos lenne megvizsgálni, hogy a szomszédos országok hogyan tanítják a magyart mint második nyelvet, és e téren történhetne-e közeledés az országok között, ami elősegítené a regionális és határokon átnyúló mobilitást és együttműködést.

- A távoktatás módszertana, amely az új technológiákat felhasználó, gyorsan fejlődő terület, és a *Világ – Nyelv kormányprogram* előírja az informatika- és a nyelvtanárok közötti együttműködést minden programjában.
- Nagyobb figyelmet lehetne szentelni a tanár- és diákcserekre annak érdekében, hogy ellensúlyozni lehessen a vendégtanárok alkalmazásának az elmúlt években tapasztalható beszűkülését, illetve azt, hogy a vendégtanárok továbbra is csak a célnyelvi országokból érkező nyelvtanárookra vagy a két tanítási nyelvű programban dolgozó szaktanárookra korlátozódnak.

Az iskola előtti nyelvoktatás olyan terület, amelyet a jövőben megfontolás tárgyává kell tenni, hiszen megfelelő körülmények között igen sok lehetőség rejlik a gyermekek iskoláskor előtti nyelvtanításában. Ennek fejlesztése az illetékes hatóságok vitájának és együttműködésének eredménye lehet.

Végül pedig a pénzügyi ösztönzés is rendkívül fontos az oktatási intézményekben fennálló nyelvoktatási helyzet javítása tekintetében. Mint már említettük, Magyarországon már megemelték a tanári fizetéseket, de a nyelvtanárok további ösztönzését kellene a jövőben még fontolóra venni; például külön támogatást kellene nyújtani az iskolák számára annak érdekében, hogy ösztönözhessek a nyelvtanárokat, vagy összegeket kellene elkülöníteni az iskola költségvetéséből kizárólag a nyelvtanítás előmozdítása céljából.

3.4.6. Felsőoktatás

A felsőoktatásban történő nyelvtanulás fejlesztésének jelenlegi helyzetével kapcsolatban számos pozitív jellemzőről lehet beszámolni:

- A nyelvoktatás-politika a felsőoktatásban folyó nyelvi képzésre vonatkozó kimeneti szabályozásban a szaknyelvi ismeretek formális elismertetésének követelményrendszerét határozza meg – általános nyelvi képzési célok és követelmények helyett. Biztosítja azokat a feltételeket (óraszám, tananyag stb.), amelyek ahhoz szükségesek, hogy ezeket a követelményeket a hallgatók nyelvi előképzettségük folytatásaként érhessek el. Lehetőséget nyújt ahhoz, hogy a közoktatásból már két nyelvből B2-C1 szintű (*Közös európai referencialiteret*) tudással érkezők további nyelvet tanulhassanak.
- A felsőoktatásban folyó nyelvoktatás egyértelműen szaknyelvi képzést nyújt, ezért a képzésben részt vevő hallgatók által leggyakrabban választott szakmák, szakirányok szaknyelveinek széles kínálatát adja, ezzel is segítve a munkaerőpiacon történő elhelyezkedés esélyeit. A szaknyelvi célok csak többnyelvű általános nyelvi alapokra épülhetnek, amelyeket a középiskolával szemben támasztott kimeneti követelmények biztosítanak.
- A felsőoktatás keretei között nagyszámú, teljes egészében két tanítási nyelvű program folyik (nemcsak a külföldi hallgatók számára meghirdetett idegen nyelvű, illetve Magyarországon folyó külföldi képzéseken), vagy a képzések egyes kurzusai, moduljai folynak idegen nyelven, teljes értékű akkreditálás mellett.
- A *Világ – Nyelv program* a felsőoktatásban folyó nyelvoktatással kapcsolatban külön programot tartalmaz, amely támogatja az általános nyelvi képzést nyújtó felsőoktatási intézményekben a szaknyelvi képzés bevezetését, az akkreditált szaknyelvi kurzusok fejlesztését és a szaknyelv oktatásának módszertanával kapcsolatos képzés megszervezését, továbbá a gyakorló tanítást.

Egyértelmű, hogy ez a szint meghatározott szükségletekkel rendelkezik, de az egyetemek játszhatnak más szerepeket is, amelyeket a jövőben figyelembe kellene venni:

- Fejleszteni kell a diákok többnyelvű repertoárját az egyetemi és szakmai megfontolásokon túl is.
- Egy adott térség nyelvoktatási intézményeként együtt kell működniük más – különösen a felnőttoktatás terén ilyen tevékenységet végző – nyelvoktatási intézményekkel.

- Ki kell dolgozni európai együttműködési politikájukat saját nyelvpolitikájukkal összefüggésben.
- A magyarországi egyetemek más európai államokéhoz hasonló függetlensége elegendő mozgásteret enged feladataik teljes mértékű elvégzéséhez. Ezért a nyelveket nem olyan másodlagos feladatnak kell tekinteniük, amely a diákok egyéni kezdeményezésén múlik, vagy amelyet a magán-nyelviskolákra hagynak, hanem ez oktatási és társadalmi kötelességük. Az olyan testületek, mint az egyetemek vezetősége, fontolóra vehetnék e nyelvi kérdések koordinációs eszközeinek megteremtését.

Néhány változásról már készültek tervek. Kétszintűek – közép- és emelt szintűek – lesznek az érettségi vizsgák 2005-től. Az új érettségi vizsgák helyettesítik majd az egyetemi felvételit. Az egyetemek dönthetik el, hogy melyik szintű érettségi vizsgát fogadják el felvételiként. Lehet, hogy egyes felsőoktatási intézmények az emelt szintű érettségit követelik meg az érintett tantárgyakból, míg mások megelégednek a középszinttel is. A *Világ – Nyelv program* tartalmaz egy programot, amely biztosítja a tanárok felkészítését az új érettségi vizsgára.

3.5. A minőséggel kapcsolatos kérdések – a nyelvtanítás hatékonysága és hatásossága

Az Európa Tanács által készített *Közös európai referenciakeret*et lefordították magyarra, és felhasználták a Nemzeti alaptanterv, a Kerettanterv és az érettségi követelmények kidolgozásához. A *Közös európai referenciakeret*-et fel lehet használni a célok kitűzésekor és az értékek értékelésekor a minőség biztosítására.

3.5.1. A mérés hatékonysága

Magyarországon még nem állítottak fel mechanizmust a nyelvoktatás hatékonyságának értékelésére, pl. egy adott időszak alatt és óraszám mellett a tanulók által elért tudásszint felmérésére. Ez ugyanúgy vonatkozik a megkülönböztetett helyzetben lévő intézményekre (pl. két tannyelvű iskolák), mint a többi oktatási intézményre. A két tannyelvű és kisebbségi oktatásban általában elégedettek az oktatás színvonalával, és az ilyen oktatás sikere hosszú évek jelentős tapasztalataira épül.

Ugyanakkor az Országos Közoktatási Intézetnek *A magyarországi oktatás 2000-ben* című kiadványában olvashatjuk, hogy a nemzetközi szervezetek „az oktatás minőségével kapcsolatos kérdésekre helyezik a hangsúlyt, bár Magyarországon az iskolák szerkezetével kapcsolatos megfontolások dominálnak leginkább. A struktúraközpontú gondolkodás egyik legfontosabb oka az oktatás pedagógiai hatékonyságáról szóló információk hiánya” (130. old.). A magyar intézmények hatékonyságát úgy lehetne némiképp felmérni, ha összehasonlító tanulmányokat készítenének arról, hogy miként történik és mennyi ideig tart a *Közös európai referenciakeretben* meghatározott egyes szintek elérése a különböző oktatási rendszerekben.

Az *Európai nyelvi portfólió*t arra is használják, hogy segítséget nyújtson a nyelvtanulóknak tanulásuk megtervezésére és előrehaladásuk áttekintésére, illetve értékelésére, továbbá nyelvtudásuk nemzetközileg egységes módon történő nyilvántartására. Az iskolai oktatási rendszer számára kidolgozták a magyar *Európai nyelvtanulási naplót*, amelyeknek használatát az Európa Tanács az elsők között hagyta jóvá. A jövőben ki lehetne terjeszteni a használatát az iskolarendszerben az értékelés egyéb formáinak támogatása és a nyelvtanulás, illetve -tanítás minőségének javítása érdekében. Továbbá a kisebbségekből származó diákok nyelvi és kulturális ismereteit olyan fejlesztendő tőkének kell tekinteni, amely mind a közvetlen környezetük, mind a többségi társadalom

számára értékes. Ez különösen fontos a társadalmilag megbélyegzett kisebbségek nyelvével és kultúrájával kapcsolatban. Az *Európai nyelvtanulási napló* eszközként szolgálhat e célok eléréséhez is.

Ugyanakkor nagyon sokan az iskolai oktatáson kívül sajátítanak el nyelveket a családjukban használt nyelvek, a társadalmi környezetük vagy utazások stb. segítségével. Fel kell ismerni ennek az egyéni és társadalmi nyelvi tőkének a jelentőségét, fel kell mérni a minőségét, és nyilván kell tartani.

Ezekből az egymással összefüggő okokból a *Világ – Nyelv kormányprogram* minden pályázatának előfeltételeként előírja az *Európai nyelvtanulási napló* használatát.

3.5.2. A minőség megteremtése és ellenőrzése

Az oktatás minősége megteremtésének és ellenőrzésének módszerei közé tartozik az állami hatóságok ellenőrzése, összehasonlító tanulmányok végzése más országok intézményeivel, valamint a tanítási és tanulási módszerek, illetve a kísérletek értékelése. Például a különleges helyzetben lévő iskolák tekintetében figyelembe lehetne venni a más országok két tannyelvű és kisebbségi iskoláival történő összehasonlító tanulmányok végzésének lehetőségét.

A tanítási módszerek tekintetében pedig az egyes nyelvek és a nemzetiségi iskolák tanulói által beszélt nyelvek földrajzi közelségét kihasználó módszereket lehetne kidolgozni. Például az Európa Tanács által készített *Útmutató az európai nyelvtanítás-politikákhoz* és ennek mellékletei javaslatokat tartalmaznak a nyelvi rokonságok és a tanulók nyelvi fogékonyságának kihasználásával kapcsolatban. Ezzel párhuzamosan fontolóra kellene venni több magyar nyelvű, többségi társadalomból származó diák felvételét a nemzetiségi iskolákba, hogy ott fejleszthessék két-, illetve többnyelvű képességeiket.

Bár jó hagyományai vannak a magyarországi nyelvtanításban az audiovizuális médiumok nyelvtanulást/nyelvtanítást elősegítő alkalmazásának, a kisebbségi és nemzetiségi nyelveken kevés jó anyag létezik audiovizuális médiumok formájában. Ezen a téren még lehetne fejlődni a modern nyelvtanulási és -tanítási tananyagok kisebbségi nyelveken való biztosítása érdekében.

3.5.3. A tanárok és a tanárképzés: többnyelvűség és minőség

A *Világ – Nyelv program*-ban kiemelt helyen szerepel a nyelvtanárok továbbképzése:

- A kilenc idevonatkozó programból hat tartalmaz a tanárképzéssel összefüggő elemeket, hogy kellően nagy hangsúlyt kapjon a tanár minőségének szerepe. Ezekre a kurzusokra jelentkezhet minden közoktatásban dolgozó nyelvtanár, beleértve az alsó tagozat osztályaiban tanítókat is.
- A 4. programot külön a nyelvtanárok nyelvi és módszertani készségeinek fejlesztésére hozták létre.
- A 10. program pénzügyi támogatást biztosít szakmai konferenciák, rendezvények szervezéséhez, valamint szakmai kiadványok megjelentetéséhez.
- A 6. program célja egy olyan továbbképzés biztosítása, amely felkészítené a tanárokat az új érettségi vizsgára.

A nyelvtanulás/nyelvtanítás kultúra-specifikus arculata, az interkulturális és plurikulturális kompetencia szerepe mostanában kezd tudatosulni a nyelvpedagógusok zömének fejében, és ezen a területen további fejlődésre lesz még szükség.

Az iskolai tanárként munkába álló nyelvtanárok száma továbbra is korlátozott, de a tanárok nemrégiben megemelt fizetése ezt valószínűleg jelentősen befolyásolni fogja.

A közoktatás egyetlen szintjén sem szabadna alkalmazni olyan nyelvtanárt, aki nem rendelkezik az adott korosztály tanításához szükséges minimális képesítéssel. Ez fokozottan igaz az iskola előtti nevelés intézményeire, illetve az általános iskola első négy évfolyamára, hiszen a kisebb gyermekek tanítása nyelvileg és módszertanilag megfelelően képzett pedagógusokat igényel. A 2003. június 23-án módosított közoktatási törvény szerint a tanárok csak akkor megfelelően képzettek a nyelvtanítás szempontjából, és csak akkor van joguk tanítani, ha legkésőbb 2006-ban megkezdik megfelelő (tovább)képzésüket a felsőoktatásban. Az iskolákra azonban gyakran nyomást gyakorolnak a szülők, hogy indítsanak nyelvvórákat, ami mutatja, hogy manapság a magyarok nagy része milyen nagyra értékeli a nyelvtudást.

A későbbiekben fontolóra lehetne venni egy olyan struktúra kialakítását, amely biztosítja a közoktatásban tevékenykedő nem nyelvszakos pedagógusok számára az ingyenes vagy a piaci szféránál nagyságrendekkel olcsóbb nyelvtanulás lehetőségét és megszerzett nyelvtudásuk elismertetését.

A következő – tanárképzéssel kapcsolatos – megjegyzéseket figyelembe lehetne venni a jövőbeli feladatok meghatározásánál:

Alapképzés

- A tanárképzésre vonatkozó követelményrendszer elismeri a nyelvtanítás készségközpontú jellegét, és ennek megfelelően a szakmódszertanra fordított óraszámok és kreditmennyiség pozitív diszkriminációjának részeként nagyobb teret kellene kapnia, részben a filológiai, részben a pedagógiai és a pszichológiai tartalmak rovására. Ezenkívül a tanítási gyakorlat során tanított órák számát minimum 30-ban állapítja meg az idevonatkozó rendelet. Ennek megvalósítása érdekében az 1997/111. sz. rendelet és az ennek alapján megfogalmazott tanár szakos képesítési követelmények azonnali változtatást igényelnek, az 1990-es években nemzetközi elismerést szerzett nyelvtanárképző programok vívmányainak figyelembevételével. A nyelvtanárképzés szakmai tartalmi mellett megjelenhetnek olyan, a folyamatosan integrálódó európai oktatási rendszerben elengedhetetlenül fontos tartalmak, mint az interkulturális tanulás, az EU-s ismeretek, a *Közös európai referenciakeret* szintrendszere és a nyelvtudásmérés egységesített eszközei, a szakmaorientált nyelvtanítás módszertana stb., figyelembe véve az európai oktatási rendszerek integrációjával kapcsolatos jövőbeli szükségleteket. A tanítók pedagógiai képzésében az eddigieknél nagyobb hangsúlyt kaphatna a kiegészítő nyelvi képzés annak érdekében, hogy a 4–10 éveseket tanító szakemberek a korai nyelvtanítás különleges igényrendszerét, a korosztály különleges adottságait figyelembe véve képesek legyenek a gyermekek nyelvi fejlődését segíteni. A nyelvpedagógus és tanárképző szakmának el kell ismernie, hogy az alsó tagozatos nyelvoktatás nem alacsonyabb rangú, könnyű oktatói tevékenység, hanem különös nehézségekkel bíró, a későbbi sikeres nyelvtanulás számára alapvető és nélkülözhetetlen segítséget nyújtó, különleges pedagógiai készségeket mozgósító pedagógiai munka.
- Nyelvtanárképző főiskolai és egyetemi programok hallgatóinak tanulmányaik előrehaladása, valamint tanulmányi eredményeik függvényében legyen lehetőségük rövidebb-hosszabb időt a választott nyelvterület valamelyik felsőoktatási intézményében tölteni részképzés keretében. Az e részképzés során megszerzett kreditjeiket az elvégzett tanulmányok kölcsönös elismerésének szabályai alapján hivatalosan ismerjék el magyarországi tanulmányi követelményeikben.
- A tanárképzési ciklus végéig minden egyszakos nyelvtanárt arra kellene ösztönözni, hogy szerezzen egy második idegen nyelvből nyelvvizsgát.

Szakmai továbbképzési programok tanárok számára

A nyelvtanárok szakmai továbbképzési programjainak egyik legfontosabb eleme a korszerű informatikai és kommunikációs technológia tanítás közben való alkalmazása. A *Világ – Nyelv program* különös figyelmet szentel a nyelvtanítás és az informatika kapcsolatára. A tanároknak segítségre van szükségük, hogy olyan új tananyagokat dolgozhassanak ki, amelyek megfelelnek a tanulók igényeinek és érdeklődésének, és megtanulhassák az új tananyagok alkalmazását és feldolgozását. A tanároknak bizalommal kell viseltetniük, hogy a diákokat arra bátorítsák, hogy önállóan keressék meg és dolgozzák fel a nyelvtanulási folyamatukhoz szükséges információkat, ezzel támogatva az önálló tanulási viselkedést a nyelvtanulási célok elérése érdekében.

Összefoglalva, a nyelvtanárok szakmai továbbképzési programjainak fő céljai legyenek a következők:

- A készség- és kommunikációközpontú nyelvtanítási módszertan, illetve a változó igényeknek megfelelő új tanári szerepek elsajátítása
- A készség- és kommunikációközpontú nyelvtudás értékelésének elsajátítása, illetve az értékelési követelmények, gyakorlat és készségek elsajátítása
- A tanulási stratégiák fejlesztése
- A szaknyelv oktatásának és tanulásának módszertana

Ezek a megfontolások túlzottan szakmainak tűnhetnek egy *Nyelvoktatás-politikai arculat*-ban. Ugyanakkor nem szabad alábecsülni a tanárok szerepét a nyelvpolitika megvalósításában, és ezért kellő figyelmet kell fordítani az alapképzésükre és tanítási gyakorlatukra, a státuszukra és munkakörülményeikre, illetve a minőségi oktatás fejlesztése terén elvégzendő feladataikra, és biztosítani kell az ezekhez szükséges befektetéseket.

Magyarországon különösen tisztában vannak ezekkel a kérdésekkel, és nagy hangsúlyt helyeznek a tanárképzésre, ami kulcsfontosságú a sikeres nyelvoktatás-politika szempontjából. Ezt nem csupán az bizonyítja, hogy középtávon kiemelten kezelik ezt a témát, de az is, hogy megemelték a tanári fizetéseket. Ezt tükrözik továbbá a *Világ – Nyelv* programjai, illetve az Európa Tanács munkájának és más európai országok tapasztalatainak figyelembevétele.

4. Következtetés

Az Országgarculat elkészítése során végzett áttekintésnek köszönhetően számos olyan területet és kérdést azonosítottunk, amelyeknek tekintetében fejlődésre lenne szükség. Ezeket nem fontossági sorrendben soroltuk fel. Ezeket a területeket és kérdéseket idővel fontolóra lehetne venni a társadalmi szükségletek figyelembevétele és a tantervek változása és fejlesztése során.

Demokratikus állampolgárságra nevelés

Az Európa Tanács tagországaiban a demokratikus állampolgárságra nevelés jelentőségét figyelembe véve fontos annak előmozdítása, hogy a közvélemény felismerje a nyelvek jelentőségét a magyarországi, illetve az európai állampolgárság tekintetében. Nyelvekkel és demokratikus állampolgári ismeretekkel kapcsolatos új tantervekkel vagy tantervi elemekkel lehetne kísérletezni a társadalmi és demokratikus folyamatokban való aktív részvétel és a kölcsönös megismerés, illetve a nyelvi tolerancia elősegítése érdekében.

Az ország nyelvtudása – jövőbeli demográfiai, gazdasági és társadalmi tendenciák

Magyarországnak az Európai Unióhoz való csatlakozásakor hasznos lenne elemezni az ország nyelvi szükségleteit, nyelvi lehetőségeit és a lakosság nyelvtudását.

Idetartoznak a következők:

- A szülők tájékoztatása az angolon kívüli nyelvek szükségességéről gazdasági, társadalmi, politikai és kulturális szempontból
- A figyelem felhívása a nyelvek fontosságára az állampolgárok életében a sokféleség, a nyelvi jogok és a nyelvi, illetve kulturális örökség tekintetében
- Felkészülés a bevándorlók és más új állampolgárok nyelvi, illetve kulturális öröksége megnövekedett fontosságának figyelembevételére

Egyenlő hozzáférés a minőségi nyelvoktatáshoz

A nyelv és az identitás szoros kapcsolatban áll egymással, és a magyar anyanyelvként vagy második nyelvként való tanítása különleges szerepet játszik a nemzeti identitás kialakulásában és az európai-ság érzésének felkeltésében. Hasznos lenne átgondolni, hogy a változó társadalmi helyzet Magyarországon és Európában miként befolyásolhatja a magyar nyelv tanítását.

Felismerték, hogy a roma nyelvek tanítása és a roma gyermekek oktatása rendkívül fontos kérdés. Az elvégzett kísérletek sikerei alapján fejleszteni lehetne ezt a területet e gyermekek magyar társadalomba való beilleszkedése érdekében, és hogy lehetőségük nyíljenk identitásuk megőrzésére és arra, hogy a magyar társadalomban teljes értékű szerepet vállaljanak.

A nyelvtanítás és nyelvtanulás egységes és átfogó megközelítésének biztosítása érdekében lehet, hogy fel kellene állítani egy *Országos Nyelvi Tanács*-ot, amely tisztségviselőkből, pedagógusokból, nyelvészekből és a civil társadalom képviselőiből állna, hogy tanácsadást végezzen, és támogassa az új kezdeményezéseket.

A tanulók többnyelvűsége

A többnyelvűség ezen *arculatban* bemutatott megközelítése feltételezi, hogy folyamatosan átgondolják azt, hogy miként válhatna a nyelvoktatás integrált és jelentőségteljes tapasztalattá a tanulók számára. Ezért lehet, hogy szükség lenne alternatív tantervi modellekkel kapcsolatos további kísérletek elvégzésére, hogy az iskolákban és a felnőttoktatásban még többféle módon lehessen nyelveket tanulni. Ez kapcsolódhat a tanulók többnyelvűségének elismeréséhez és értékeléséhez, különösen a már létrehozott és az Európa Tanács által jóváhagyott *európai nyelvtanulási napló* széleskörű használatával.

A nyelvoktatás integrálásának és átjárhatóságának „globális koncepciója”

A nyelvoktatás globális koncepcióját jobban el lehetne terjeszteni különböző kezdeményezésekkel, pl. a nyelvoktatást szabályozó országos nyelvpolitikán keresztül, a tervezés országos, regionális és helyi szinten történő transzverzális koordinációjának és az oktatási rendszer vertikális koordinációjának fejlesztése érdekében.

Ez különösen a következőket tartalmazhatja:

- Fokozottabb együttműködés megteremtése a két tannyelvű és a nemzetiségi iskolák között, e kettő és a többi iskola között, valamint a magyarországi, illetve (az azonos nyelveket oktató) határon túli két tannyelvű iskolák között
- A két tannyelvű és többnyelvű oktatás különböző modelljeinek bevezetése a tanulók széles rétegei számára, például a tartalmat és nyelvet integráló oktatás segítségével
- Az intézmények finanszírozása új megközelítéseinek kidolgozása, különösen az új tanulási és tanítási modellek bevezetését lehetővé tevő pénzügyi ösztönzés javításával

Minőségi kérdések – hatékonyság és hatásosság

Minden oktatási rendszer központi kérdése a nyelvtanulásra fordított idő és a tanulás eredményei közötti kapcsolat. Ki lehetne dolgozni a nyelvtanítási hatékonyság felmérésének új megközelítéseit a megszerzett nyelvtudás szintjeinek és a tanításra, illetve tanulásra fordított időnek a figyelembevételével.

Idetartozhat a nyelvtanítás hatékonyságának további növelése a következők segítségével:

- Az új tanítási módszerek folyamatos kutatása és fejlesztése
- Új értékelési és minőségellenőrzési rendszerek alkalmazása, amelyek átlátható, mérhető szinteket különböztetnek meg a *Közös európai referenciakeretnek* megfelelően
- Nagyobb koherencia biztosítása a szektorok közötti előrelépés tekintetében, illetve a formális és informális oktatás között a *Közös európai referenciakeret* és az *európai nyelvtanulási napló* használatának segítségével
- A tanárképzés fejlesztése, különösen a többnyelvű oktatás elveinek és gyakorlatának jobb megértése segítségével

E területek nagy részét már befolyásolja a magyar oktatási rendszer folyamatos fejlesztése. Jelenleg a nyelvtanításra helyeződik a legnagyobb hangsúly, és erre irányul a *Világ – Nyelv* program is, amelyre az *arculat* előző fejezeteiben térünk ki. A nyelvtanítás-politikai kezdeményezések és vonatkozások alábbi listája röviden összefoglalja az *arculat* elemzéseit arról, hogy Magyarország hogyan tud megfelelni a modern társadalmi igényeknek a nyelvtanítás és nyelvtanulás terén:

Többnyelvűség: A *Világ – Nyelv* program három programja (a forrásközpontok létrehozása, a tartalom alapú oktatás bevezetése gimnáziumokban és szakközépiskolákban) megvalósítható három nyelven (angol, német és francia), egy hat nyelven (továbbképzési program a tanárok felkészítése céljából, ti. az új, hat nyelvre kidolgozott érettségi vizsgára), egy az angolon és a németen kívüli bármilyen nyelven, és a többi öt program pedig minden nyelven. Ez azt jelenti, hogy a jelenleg domináns két nyelven kívül más nyelvekhez is készítenek programokat.

Európai nyelvtanulási napló: Az *európai nyelvtanulási napló* használatát a közoktatási (be kell építeni a helyi tantervekbe) és felnőttoktatási intézmények bizonyos pályázatainál előfeltételként határozták meg.

Tanárgyakornokok és a roma nyelvek: A *Világ – Nyelv* program 3. programjának célja a *szociálisan, etnikailag* (pl. roma származásúak) vagy *fizikailag* (diszlexiások vagy diszgráfiasok) hátrányos helyzetű gyermekek nyelvtanításának fejlesztése. A program tanárképzési elemének speciális képzést is kell tartalmaznia a diákok hátrányos helyzete jellegének megfelelően, pl. egy tanárnak, aki etnikai kisebbségből származó gyermekeket fog oktatni, tanulmányokat kell folytatnia az adott kultúra sajátosságaival kapcsolatban, és tanácsos a diákok anyanyelvét is legalább alapszinten ismernie. Az idegennyelv-oktatási programokat a célcsoportok különleges igényeinek megfelelően kell kidolgozni.

Tanárképzés: A *Világ – Nyelv* program-ban hat program tartalmaz a tanárképzéssel összefüggő elemeket, hogy kellően nagy hangsúlyt kapjon a tanár minőségének szerepe. Ezekre a kurzusokra

jelentkezhet minden közoktatásban dolgozó nyelvtanár, beleértve az alsó tagozat osztályaiban tanítókat is. A 4. programot külön a nyelvtanárok nyelvi és módszertani készségeinek fejlesztésére hozták létre. A 10. program pénzügyi támogatást biztosít szakmai konferenciák, rendezvények szervezéséhez, valamint szakmai kiadványok megjelentetéséhez.

Az angolon és németen kívüli nyelvek tanulása: A *Világ – Nyelv program* tartalmaz egy programot a ritkábban tanult és tanított nyelvek támogatása céljából. Lehetővé teszi, hogy a ritkábban tanított nyelveket első, második vagy esetleg harmadik idegen nyelvként az osztályban legalább a diákok egy csoportja (legalább hat diák) tanulhassa a kötelező tanórai kereten belül, hetente legalább három órában.

A két tannyelvű oktatás kiterjesztése: A *Világ – Nyelv program* tartalmaz két programot (a második programot gimnáziumok és a hetediket szakközépiskolák számára), amelyeknek célja egyes tantárgyak (vagy tantárgyak részei) idegen nyelvű oktatásának bevezetése a nem két tannyelvű iskolákban.

Élethosszig tartó tanulás: A *Világ – Nyelv program* tartalmaz programokat a szakképzéssel (7. program) és a felsőoktatással (8. program) kapcsolatban; a 9. program alapszintű nyelvoktatást biztosít számos, felnőttekből álló célcsoportnak. Továbbá a módosított személyi jövedelemadóról szóló törvény lehetővé teszi, hogy minden felnőtt állampolgár, aki akkreditált nyelvtanfolyamra iratkozott be, adókedvezményt igényeljen, és a képzési díj 30 százalékaival csökkentse összevont adóalapjának adóját.

Értékelés: A *Világ – Nyelv program* 6. programjának célja egy olyan képzés biztosítása, amely felkészítené a tanárokat az új érettségi vizsgára.

Nyelvtanulás nem csak gazdasági okokból: A *Világ – Nyelv program* 1. programja lehetővé teszi az iskolák számára, hogy forrásközpontokat hozzanak létre, ahol a diákok rájöhetnek, hogy a nyelvtanulás lehet szórakoztató is, és háttér-információkat tudnak szerezni.

Bár a *Világ – Nyelv program* kizárólag az idegennyelv-tudással kapcsolatos kérdésekre koncentrálna, mégis jelenleg, a *Magyarország nyelvoktatás-politikai arculatá*-nak kiadása idején ez a legfontosabb összetevője a magyar nyelvoktatás-politika és nyelvoktatási gyakorlat fejlődésének.

1. függelék **Az Európa Tanács nyelvoktatás-politikai állásfoglalását meghatározó dokumentumok**

Egyezmények:

- Európai Kulturális Egyezmény (1954. december 19.)
- A Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartája; a szerződés aláírása: 1992. november 5-től (<http://conventions.coe.int/>).
- A Keretegyezmény a nemzeti kisebbségek védelméről; a szerződés aláírása: 1995. február 1-től (<http://conventions.coe.int/>).

Politikai ajánlások:

- Az Európai oktatási miniszterek konferenciáját (Hamburg, 1961.) követően, a CDCC „nagy projekt” eredményeként kidolgozott (69)2 határozat

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága (<http://cm.coe.int>)

- A 4. sz. CDCC projekt („Élő nyelvek 1971–1981.”) eredményein alapuló R (82)18 ajánlás
- A „Nyelvtanulás az európaiságért” CDCC projekt (1989–1996.) eredményein alapuló R (98)6 ajánlás

Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése (<http://assembly.coe.int>)

- A „nyelvi sokféleségről” szóló 1383 (1998) ajánlás
- A Nyelvek Európai Évéről szóló 1539 (2001) ajánlás
- Az Európa Tanács tagállamai jelnyelveinek védelméről szóló 1598 (2003) ajánlás

Az Oktatási Miniszterek Állandó Konferenciája

- Határozat az Európai Nyelvi Portfolióról
XX. ülészak, Krakkó, Lengyelország, 2000. október 15–17.

Ezek az instrumentumok és ajánlások teremtik meg a különböző szintű nyelvoktatás-politikák jogi és politikai alapját. Nem csupán megkönnyítik a nyelvi repertoár elsajátítását – nyelvi sokféleség a többnyelvűségért –, de azt is biztosítják, hogy a nyelvtanulási lehetőségek diverzifikációja kellő hangsúlyt kapjon. Ez utóbbi arra a szükségletre utal, miszerint ösztönözni kell, és lehetővé kell tenni a nyelvek széles skálájának tanulását annak érdekében, hogy ne csak a tanítási hagyományoknak köszönhető domináns nyelveket tanulhassák, a jelenlegi nagymértékű angol-tanulási igény ellenére.

Az érintett dokumentumok elsősorban a „kisebbségi nyelvekként” vagy „élő nyelvekként” meghatározott nyelvekre vonatkoznak. Ezek a megnevezések általában nem tartalmazzák az állam nemzetinek és/vagy hivatalos nyelvének tekintett nyelveit, továbbá az oktatásukról szóló oktatási politikák sem tartoznak ide. Ezeket a nyelveket azonban be kell vonni a nyelvoktatás-politikák hatókörébe, hiszen az egyének nyelvi repertoárjának részét képezik. Az *Útmutató az európai nyelvoktatás-politikákról* lehetőségeket javasol a politikák végrehajtására, beleértve a nemzeti/hivatalos nyelv tanítását és tanulását, amely sokaknak – de nem mindenkinek – anyanyelve vagy első nyelve. (www.coe.int/lang)

Az európai nyelvtudással kapcsolatos előírásokról és a nyelvi tanterv diverzifikációjáról szóló iránymutatás megtalálható *A nyelvtanulás, nyelvtanítás, nyelvi értékelés közös európai referenciakeretében*. (www.coe.int/portfolio)

2. függelék

Az országjelentés szerzői

DARABOS Zsuzsanna

Főmunkatárs, Kiss Árpád Országos Közoktatási Iroda

FORRAY R. Katalin

Egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar

HORVÁTH Zsuzsanna

Főmunkatárs, Országos Közoktatási Intézet

POÓR Zoltán

Docens, Veszprémi Egyetem, Tanárképző Kar

RÁDAI Péter

Docens, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, CETT

VÁMOS Ágnes

Docens, Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Pedagógiai Intézet

Az Európa Tanács szakértői csoportja

Prof. Jean-Claude BEACCO, Université de la Sorbonne nouvelle-Paris III, 46 rue Saint Jacques, 75230 PARIS Cedex, FRANCE

Prof. Michael BYRAM, University of Durham, School of Education, Leazes Road, UK – DURHAM DH1 1TA, UNITED KINGDOM

Dr. Pavel CINK, International Relations and European Integration, Ministry of Education, Youth and Sports, Karmelitska 7, 118 12 PRAHA 1, CZECH REPUBLIC

Ass-Prof. Dr. Georg GOMBOS, Assistenzprofessor Mag.Dr.phil., Institut für Erziehungswissenschaft und Bildungsforschung, Abteilung für Interkulturelle Bildung, Universität Klagenfurt, Universitätsstra e 65–67, A – 9020 KLAGENFURT

Dr Zoltán POOR, University of Veszprém, Faculty of Teacher Training, Dep of English and American Studies, Egyetem u. 10., H–8200 VESZPREM

Mr Joseph SHEILS, Head of the Language Policy Division, Council of Europe, Strasbourg

Összekötők

BOLDIZSÁR Gábor szakmai főtanácsadó, Oktatási Minisztérium, Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya 1055 Budapest, Szalay u. 10–14.

KAPITÁNYFFY Johanna főtanácsos, Oktatási Minisztérium, Közoktatás-fejlesztési Főosztály, 1055 Budapest, Szalay u. 10–14.